

nis et confensationis honorum, ut audirent mandatum Esdræ et principum de dimittendis uxori- bus gentilitis. Porro sub Juda et Benjamin intellige ceteros Israelitas, qui se tribui Judæ aggregarant sub Duce Zorobabele et Jesu Pontifice.

9. ISESE EST MENSIS NOVUS, VICESIMO DIE MENSIS.— Nota: Hebræi utebantur mensibus non solaribus ut nos, sed lunaribus. Una enim lunatio sive unus lunæ per Zodiacum cursus, unum constituebat mensem. Porro primus mensis erat is ejus novilunium proximum erat æquinoctio verno, quod modo incidit sub diem 21 martii: tunc enim liberati fuerunt Hebræi ex Ægypto per primam celebrationem Paschæ et Agni Paschalis in mense primo. Primus hic mensis vocabatur Nisan, qui respondebat nostro partim martio, partim aprili. Vide dicta Exodi xii. Novus ergo mensis, de quo hic, vocabatur Casleu, qui respondebat nostro partim novembri, partim decembri. Ordo enim mensium Hebræorum est hic: Nisan, Jiar, Sivan, Tammuz, Ab, Elul, Tisri, Merchesvan, Casleu, Tevet, Sabat, Adar. Ita Genebrardus in *Calendario Hebræorum*.

ET SEDIT OMNIS POPULUS IN PLATEA DOMUS DEI, TREMENTES PRO PECCATO ET PLUVIUS.— *g. d.* Tremebant interius ex conscientia sceleris eos exagitante, quod scilicet uxores gentilitas duxissent, contra legem Dei: tremebant pariter exterius ob pluvias et frigora: erat enim november.

11. ET NUNC DATE CONFENSIONEM DOMINO DEO.— Hebræus, *Dats* תודה *tothah*, id est *confessionem, laudem, gloriam, g. d.* Peniteat vos, ac confitemini Domino reatum peccati vestri, cum serio et efficaci satisfactionis et emendationis proposito, repudiandi scilicet uxores alienigenas. Hæc enim confessio et penitentia vestra valde Deum laudabit et glorificabit. Nam primo testabitur ipsum esse justum, vos vero peccatores; secundo, subdet vos Deo Deique voluntati et legi; tertio, abdicabit a vobis periculum idololatriæ; quarto, separabit vos quasi fideles et sanctos a contactu et contaminatione infidelium et immundorum. Vide dicta Josue vii, 19, ubi Josue ait ad Acham: « Fili, da gloriam Deo. »

14. CONSTITUANTUR PRINCIPES,—qui exsequantur edictum jam editum, ac curent, ut singuli, qui uxores alienigenas duxerunt, eas dimittant. Hinc videtur edictum hoc executioni mandatum fuisse, ac singulos partim sponte, partim coactos a principibus dimisisse uxores gentilitas; id enim factum esse expresse narrat Josephus, lib. xi, cap. v, ac lib. iii *Esdra* cap. ix, 36. Negat tamen hoc Cajetanus, atque Esdræ non prævaluisse, ut id posset exsequi ob multitudinem resistentium, qui uxori- bus suis agglutinati erant, sed id perficisse post decem annos Nehemiam, cap. xiii, 23: « In diebus, inquit, illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, Moabitidas; et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice, et nesciebant loqui Judaice, et loquebantur juxta linguam populi et populi. »

Verum hic locus non convincit. Diet enim potest, estque valde probabile, Judæos post tot promissiones, jumenta, lacrymas et gemitus rediisse ad vomitum, ac easdem uxores alienigenas revocasse, vel alias similes duxisse. Nam discrete totus populus hoc loco consensit Esdræ in alienigenarum repudium, ut patet versu 12, ubi dicitur: « Et respondit universa populi multitudo, dixitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos (sicut locutus es et edixisti nobis) sic fiat. »

17. ET CONSUMMATI SUNT (plane et plene numerati, annotati, et in catalogum redacti sunt) OMNES VIRI, QUI DUXERUNT UXORES ALIENIGENAS.— Unde eorum nomina deinceps fuisse recensentur etiam sacerdotum; que res indicat magnam fuisse tunc morum corruptionem, ut sacerdotibus quoque pervaserit. Porro, « sicut populus, sic sacerdos, » ait Isaias cap. xxiv, vers. 2.

44. OMNES HI ACCEPERUNT UXORES ALIENIGENAS, ET FUERUNT EX ILLIS MULIERES QUE PEPERERANT FILIOS.— Pro « pepererant, » Hebraice est ילמי *iasimu*, id est *posuerunt*; quod nonnulli sic explicant, *g. d.* Mulieres nonnullæ alienigenæ filios suos, quos ex Judæis conceperant, exposuerunt arbitrio et voluntati iudicum, ut ejicerent eos, aut retinerent. Verum hæc res non spectabat ad mulieres, sed ad maritos, et ad iudices, qui hic cum viris, non cum uxori- bus, rem et causam egerunt. Igitur *mulieres ponere filios* idem est quod *parere filios*, ut veritè Noster, Septuaginta, Vatablus et alii.

LIBER NEHEMIÆ.

ARGUMENTUM.

Nehemias primitus, ut patet *Esdra* i, 23, ante Esdræ (qui sub Artaxerxe rediit), sub Cyro cum Zorobabele et populo, Babylone reversus fuerat in Jerusalem, ut eam cum templo reedificaret. Unde eum ibi invenit Esdras, ut patet *Esdra* i, cap. vii, 9; verum cum Samaritani sub Cambyse Cyri filio fabricam urbis et templi impedirent per novem annos, Nehemias regressus est cum Zorobabele Babylone, fuitque pincerna Artaxerxis; unde anno ejus vigesimo facultate ab eo imperata restaurandæ urbis, rediit secundo in Jerusalem, eamque instauravit, et muris undique cinxit, spatio duodecim annorum, scilicet ab anno 20 Artaxerxis usque ad annum 32 ejusdem, ut patet cap. xiii, 6; quo facto, tertio rediit Babylone, indeque tertio reversus est in Jerusalem, ibique paulo post mortuus. Audi Josephum, libro xi, capite v in fine: « Post hæc, inquit, et alia multa honesta et laude digna opera, Nehemias jam senex defunctus est. Vir ad virtutem et justitiam natus, et in populares suos beneficentissimus, relicto sempiterno sui monumento in Hierosolymitanis mœnibus. »

Zorobabel autem in Babylone mansit; ibique mortuus est, ut tradunt Hebræi in *Seder-Olam*, et lib. iii *Esdra* cap. iii, iv et vi.

Ne-
mias
quis?

Quæres: Quis et qualis fuit Nehemias? Severus Sulpitius, S. Isidorus et Sixtus Senensis in *Nehemia* censent eum fuisse de tribu Juda. Verum sacerdotem eum fuisse ideoque oriundum ex tribu Levi, liquet II *Machab.* ii, 21. Porro fuit ipse autenticus Artaxerxis, imo pincerna; unde ab eo obtinuit facultatem urbem reedificandi, idque fecit magno labore, magnaque fortitudine assidue certando cum hostilibus fabricam impediens. Artaxerxes hic fuit Longimanus Xerxis filius, sub quo Pontifex Judæorum erat Eliasib filium Joacim, nepos Jesu Nehemiæ familiaris et adjutor. Porro, Nehemias præter hunc librum scripsit alium de rebus que Judæis post reditum in Jerusalem contigerunt, cujus fit mentio II *Machab.* ii, 13: « Inferebantur autem in descriptionibus et commentariis Nehemiæ hæc eadem; et ut construens Bibliothecam congregavit de regionibus libros et Prophetarum, et David, et Epistolas Regum, et de donariis. »

An
vires
Nehemias?

Quæres secundo an hic Nehemias sit idem cum Nehemia, cujus meminit Esdras, cap. ii et seq. Nonnulli censent esse diversum: probant primo,

quia ille Esdras fuit unus e duobus redeuntium e captivitate sub Cyro; quare tunc erat viginti annorum ut minimum. A primo autem anno Cyri usque ad annum 32 Artaxerxis Longimani, ad quem Nehemias hic noster pervenit, ut patet ibi cap. xiii, 6, fluxere 96. Quare tunc Nehemias erat ut minimum centum et sedecim annorum, ac proinde ineptus ad officium pincernæ Artaxerxis, multo ineptior ad laboriosam istam legationem, et professionem e Jerusalem in Persidem ad Artaxerxem, de qua cap. xiii, 6; secundo, quia Nehemias hic passim de se loquitur in prima persona: de Nehemia autem Esdræ soelo loquitur Scriptura in tertia persona, ut patet cap. vii, 63, et cap. viii, 9; tertio, quia Nehemias hic vidit Jaddum qui fuit Pontifex, et occurrit Alexandro Magno, ut innuitur cap. xii, 41; debuisset ergo Nehemias esse ducentorum annorum (tot enim sunt ab Esdra et Cyro usque ad Alexandrum) et amplius.

Verum plures censent unum eundemque esse Nehemiam, non duos, idque videtur verius. Nam duo esse omnia proba. primo, *Artaxerxes* id est Nehemia, dicitur I *Esdra* cap. ii, 63, scilicet eum præcepisse ut sacerdotes incerti et dubii non comederent de victimis sanctificatis, donec oraculo pontificis constaret ipsos esse veros sacerdotes; idem prorsus de eodem dicitur Nehemiæ cap. vi, 63; tertio, quia hic Nehemias cap. vii, 7, dicitur cum Zorobabel et Jostie, sive Jesu filio Josede, sub Cyro, venisse in Jerusalem quarto, quia cap. viii, 9, Nehemias cum Esdra interpretatus est legem populo. Ergo unus fuit Nehemias idemque Esdræ socius, eo tamen junior. Ita Salianus, Sanchez et alii.

Ad *primum* respondeo, Nehemiam fuisse longævum, adeoque fortem et vegetum a Deo in multam senectam conservatum, in commodum populi, ut Jerusalem reedificaret, et civium causam apud Artaxerxem ageret. Sic et Esdras fuit 132 annorum et amplius, ut in proœmio *Esdra* ostendi.

Ad *secundum* respondeo, Nehemias hujus libri est auctor, ideoque hic subinde loquitur de se in prima persona, et non semper; nam in tertia persona de se loquitur, vii, 7 et 70, ac viii, 9.

Nehemias Ty-
pus Christi
est.

Ad tertium respondebo, cap. xii, vers. 41.

Allegorice, Nehemias fuit typus Christi tam nomine quam re: Nehemias enim Hebraice idem est quod consolator Dei; quia ipse a Deo missus est ad solatium populi, ut eum roboraret in reedificanda Jerusalem. Sic Christus a Patre missus est in carnem, ut consolaretur lugentes in Sion, ut Isaias cap. lxix, utque Ecclesiam veterem labantem restauraret, et in novam sanctamque transformaret, adeoque ut singulorum Christianorum animas faceret urbes, imo templa Dei: ita Beda, Glossa, alii atque S. Hieronymus, epist. ad Paulinum, cujus verba recitavi proemio in Esdram.

Rursum Nehemias fuit uti genere et stirpe, sic et vite sanctitate magnisque animi dotibus illustris, ideoque Artaxerxi percarus, imo pincerna; sic et Christus ex Davide, Salomone, cæterisque regibus Judæ oriundus fuit sanctus sanctorum et sapiens sapientium, imo « plenus gratiæ et veritatis, » Joan. i, Luc. ii.

Tertio, Nehemias ingenti labore et zelo Jerusalem reedificavit, ac Republicam fidelium optimis legibus communit, atque pro ea contra Samaritanos assidue certavit, nec ultimum pro ea periculum defugit, nullam fatigationem recusavit, adeoque ter Babylone vel Persidem adiit, ter in Jerusalem rediit, hoc jam grandævus et senex. Sic Christus divino zelo accensus edificavit

ecclesiam tam militantem, quam triumphantem, eamque sanctissimis præceptis et consiliis Evangelicis ornavit et stabilivit; ac pro ea et animarum salute nullum laborem aut periculum detrectavit, sed totam vitam omnesque vires pro ejus salute impendit, ac tandem infamem et atrocem crucis mortem subiit. Idem imitentur Prælati, Principes, Pastores, Sacerdotes, Religiosi et Fideles zelosi. Simili modo Esdras pro Israelis bono bis Babylone adiit, bis in Jerusalem rediit. Carolus Magnus quater, ait Eginhardus in ejus Vita, Romanam venit, ut Pontifici et Ecclesie Romanæ contra Longobardos aliosque hostes auxiliaretur. Unde Imperator, anno Domini 800, creari, et a Leone III Pontifice coronari meruit Romæ in Basilica S. Petri ipso festo Nativitatis Christi, ait Anastasius Bibliotheca et ex eo Baronius, anno Christi 800. S. Ludovici bis expeditionem in Terram sanctam suscepit: ac licet in priore captus maleque acceptus fuisset, secundo tamen reversus peste exercitum invadente vitam in eadem posuit, ac moriens filiis posterisque ultimam hoc dedit monitum ut pro Dei gloria et Ecclesie salute ac tutela nullum discrimen reformidarent, nullum laborem detrectarent; sed, si opus sit, sanguinem vitamque in tam glorioso opere profunderent, ideoque se eis exemplo prævisse, ac lætum alacrumque in causa tam pia mori. Lege ejus Vitam.

Caroline
Magnæ
quæque
ad hunc
manu.

S. Ludovici
vires hic
castra
erexit in
terram
sanctam.

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias, auditis Judæorum in Judæa ærummis, læget et gemit, ac jejunitis et præcibus Dei operam implorat.

1. Verba Nehemias filii Helchias. Et factum est in mense Casleu, anno vigesimo, et ego eram in Susis castro. 2. Et venit Hanani unus de fratribus meis, ipse et viri ex Juda: et interrogavi eos de Judæis qui remanserant et supererant de captivitate, et Jerusalem. 3. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, et relictis sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt, et in opprobrio: et murus Jerusalem dissipatus est, et portæ ejus combustæ sunt igni. 4. Cumque audissem verba hujusmodi, sedi, et flevi, et luxi diebus multis: jejunabam, et orabam ante faciem Dei cæli. 5. Et dixi: Quæso, Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum et misericordiam cum his qui te diligunt, et custodiunt mandata tua: 6. fiant aures tuæ auscultantes, et oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie, nocte et die, pro filiis Israel servis tuis; et confiteor pro peccatis filiorum Israel, quibus peccaverunt tibi: ego et domus patris mei peccavimus, 7. vanitate seducti sumus, et non custodivimus mandatum tuum, et ceremonias et judicia que præcepisti Moysi famulo tuo. 8. Memento verbi quod mandasti Moysi servo tuo, dicens: Cum transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos; 9. et si revertamini ad me, et custodiatis præcepta mea, et faciatis ea, etiamsi abducti fueritis ad extrema cæli, inde congregabo vos, et reducam in locum quem elegi, ut habitaret nomen meum ibi. 10. Et ipsi servi tui, et po-

pulus tuus, quos redemisti in fortitudine tua magna, et in manu tua valida. 11. Obsecro, Domine, sit auris tua attendens ad orationem servi tui, et ad orationem servorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum: et dirige servum tuum hodie, et da ei misericordiam ante virum huic; ego enim eram pincerna regis.

1. VERBA NEHEMIÆ. — Loquitur enim hic Nehemias, subque facta pro Judæis enarrat et emarando conscribit. Unde liquet eum hujus libri esse auctorem. Nota: Nehemias sub Cyro cum Zorobabele Judæos e Babylone reduxerat in Jerusalem: mox cum Cambyses Cyri filius urbis templique fabricam impediret, rediit in Babylone, ac sua industria, sanctitate et obsequio Artaxerxem regem sibi et Judæis devinxit.

IN MENSE CASLEU (qui nostro partim novembri, partim decembri respondet) ANNO VIGESIMO — Artaxerxis, non Mæmonis, ut vult Scaliger et Pererius, sed Longiniani, ut passim docent Interpretes.

ET EGO ERAM IN SUSIS CASTRO. — Susa erant sedes et regia Artaxerxis regumque Persarum, ita dicta a Iliis, et liliorum fertilitate. Susan enim est lilius. Vide dicta David, vii, 2. Hæc urbs erat multissima, ideoque vocatur castrum.

2. ET VENIT HANANI UNUS DE FRATRIBUS MEIS. — id est, contribulibus meis, puta oriundus ex tribu Levi, et qua ego descendo.

3. ET MURUS JERUSALEM DISSIPATUS EST, ET PORTÆ EJUS COMBUSTÆ SUNT IGNI — a Chaldeis, IV Reg. cap. ult., 10. Verum hoc jam pridem sciebat, imo viderat Nehemias, cum sub Cyro rediit in Jerusalem. Quare videntur Judæi sub Dario Hystaspis edificantes templum, simul urbem, muros et portas levi opere instaurasse. Ubi enim habitassent tuta et securata tot millia Levitarum, et sacerdotum templo servientium, et civium e Babylone redierunt, nisi in Jerusalem muris cincta et portis clausa? Hic apparet quod, post reditum Nehemias e Jerusalem in Babylone, Samaritæ alique hos-

tes Judæorum Jerusalem invaserint, muros dissiparint, et portas combusserint, idque Hanani hic duntiat Nehemias, qui id audiens ingemuit, et patriæ suæ, cujus erat amatissimus, calamitatem deploravit. Videntur enim multi Judæorum, qui e Babylone in Jerusalem redierant, cum viderent urbis desolationem et hostium crebros insultus, rediisse in Babylone, ideoque hostibus facie fuit muros urbis dissipare, et portas comburere: templum non item, quia hoc erat instar arcis et a paucis Judæis pro aris et focis pugnantibus strenue defendebatur.

9. EXTREMA CÆLI, id est, extremas terras regiones: quæ enim in horizonte nostro extreme sunt, videntur contingere cæli curvi et rotundi extremitatem. Ita judicat vulgi oculus, cujus sensui subinde S. Scriptura se conformat. Septuaginta vertunt, in summitate fundamenti cæli, id est ab ea parte, ubi videtur cælum fundari, ac quasi ininit et incumbere extremitati terre. Sic dicitur Deuter. xxx, 4: « Si ad cardines cæli, » id est ad extrema terras, que videntur esse quasi cardines sustinentes cælum, « fueris dissipatus, inde te retrahet. »

10. QUOS REDEMISTI, — ex Egyptia servitute, ac deinceps sæpe e jugo Philistinorum, Ammonitarum, Madianitarum, etc., ut patet ex libro Judicum et Regum.

11. ET DA EI (mihî Nehemias) MISERICORDIAM ANTE VIRUM HUNC — Artaxerxem regem, cujus ego pincerna sum, ut ab eo impetrem quod data occasione postulare desidero, scilicet restorationem Jerosolymæ.

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias ab Artaxerxe impetrat facultatem redeundi in Jerusalem, ejusque muros instaurandi: cui rei strenue instat, frustra hostibus eum impedire conantibus.

1. Factum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis: et vinum erat ante eum et levavi vinum, et dedi regi; et eram quasi languidus ante faciem ejus. 2. Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus tristis est, cum te agrotum non videam? non est hoc frustra, sed malum nescio quod in corde tuo est. Et timui valde, ac nimis; 3. et dixi regi: flex, in æternum vive; quare non mareat vultus meus, quia civitas domus sepulcorum patris mei deserta est, et portæ ejus combustæ sunt igni? 4. Et ait mihi rex: Pro qua re postulas? Et oravi Deum cæli, 5. et dixi ad regem: Si videtur regi bonum, et si placet servus tuus

ante faciem tuam, ut mittas me in Judæam, ad civitatem sepulcri patris mei, et ædificabo eam. 6. Dixitque mihi rex, et regina quæ sedebat juxta eum: usque ad quod tempus erit iter tuum, et quando revertoris? Et placuit ante vultum regis, et misit me: et constitui ei tempus. 7. Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epistolas det mihi ad duces regionis trans Flumen, ut traducam te, donec veniam in Judæam: 8. et epistolam ad Asaph custodem sanctorum militum, et equites. 10. Et audierunt, Sanaballat Horonites, et Tobias servus Ammanites: et contristati sunt afflictione magna, quod venisset homo, quod venisset in Jerusalem, et jumentum non erat mecum, nisi animal cui sedebam. 13. Et egressus sum per portam vallis nocte, et ante fontem draconis, et ad portam stercoris, et considerabam murum Jerusalem dissipatum, et portas ejus consumptas igni. 14. Et transivi ad portam fontis, et ad aquæductum regis, et non erat locus jumento cui sedebam, ut transiret. 15. Et ascendi per torrentem nocte, et considerabam murum, et reversus veni ad portam vallis, et redi. 16. Magistratus autem nesciebant quo abissem, aut quid ego facerem: sed et Judæis et sacerdotibus, et optimatibus, et magistratibus, et reliquis qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram. 17. Et dixi eis: Vos nostis afflictionem in qua sumus, quia Jerusalem deserta est, et portæ ejus consumptæ sunt igni; venite, et ædificemus muros Jerusalem, et non simus ultra opprobrium. 18. Et indicavi eis manum Dei mei quod esset bona mecum, et verba regis, quæ locutus esset mihi, et aio: Surgamus, et ædificemus. Et confortate sunt manus eorum in bono. 19. Audierunt autem, Sanaballat Horonites, et Tobias servus Ammanites, et Gossem Arabs, et subsannaverunt nos, et despexerunt, dixeruntque: Quæ est hæc res quam facitis? numquid contra regem vos rebellatis? 20. Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos: Deus cæli ipse nos juvat, et nos servi ejus sumus; surgamus et ædificemus: vobis autem non est pars, et justitia, et memoria in Jerusalem.

1. FACTUM EST AUTEM IN MENSE NISAN ANNO VIGESIMO ARTAXERXIS — Longinam; hic enim (non vero Xerxes pater ejus, cui proinde perperam hoc ascribit Josephus) 32 annis et amplius regnavit, ut dicitur cap. xiii. 6. Ita Julius Africanus, S. Hieronymus, Augustinus, Eusebius, Chrysostomus, Theodoretus, Beda, Rupertus et alii quos citat Pererius, lib. xi in Daniel. qui proinde passim ab hoc anno vigesimo Artaxerxis, quo ipse Nehemias facultatem dedit Jerosolymæ reedificandæ, inchoant 70 hebdomadas Danielis, cap. ix, 23. Vide ibi dicta. Fuse enim ibidem hunc locum pertractavi. Quare ea hic non repetam.

ET LEVAVI VINUM (de mensa) ET DEDI REGI, — in manus, ut biberet, quasi ejus pincerna. Quæres quomodo Nehemias adeo evectus sit, ut Artaxerxi monarchæ fuerit familiaris, imo a poculis, quod officium in aula est primarium, nec nisi magnis et fidelissimis committitur. Respondeo: Prima causa fuit sapientia, virtus et gratia Nehemias, ut dixi, qua se insinuat in animos Principum, ut eos sibi subvege genti Judaicæ conciliaret.

Secunda. Secunda causa fuit, quod multi censeant Esther

fuisse uxorem hujus Artaxerxis, quæ illum sibi, Nehemias et Judæis astrinxit. Sed hoc examinandum in libro Esther.

Tertia causa magis particularis exstitit, quod reges Persarum biberent vinum Syriacum sive Syria advectum, teste Suida, lib. xv, et Athenæo; Syria autem pars vel appendix est Judææ. Quare Nehemias Judæam voluit Artaxerxes esse suam pincernam, ut is velut vinorum patriæ suæ apprime peritus, meliora vina e Judæa vel Syria sibi devehî curaret, eaque accurate conservaret et regeret ea arte et modo, quo in Syria conservari et regi solebant, ne acorem aliudve vitium contraherent.

Audi Athenæum, lib. i, cap. xxxix: « Persarum reges, inquit, vinum Chalibonium tantum bibeant. Possidonius in Damasco Syriæ g'gri tradit, illicque satas a Persis vites. » Porro de eorum aqua, quam potabant, isti scribit idem Athenæus, lib. ii, cap. vi: « Herodotus, ait lib. i, scribit regi Persarum aquam veli ex Choaspe fluvio Susa præterlabente, ex quo tantum et alio nullo bibit. »

Reges Persarum bibeant vinum Syria.

gia indignum ducerent aliam aquam bibere. Audi Elianum, lib. xii: Cum alii commeatas magnificentia et ostentatione pleni sequebantur Xerxem, tum etiam aqua ex Choaspe simul vehabatur. Cum vero in loco deserto sitirent, neque sibi remedium ullum invenirent, proclamatum in exercitu est, et quis aquam ex Choaspe haberet, ut regi eam daret bibendam, et inventus est quidam qui pauxillum haberet. idque dederat in benefactoris loco habuit; quoniam, nisi illa fuisset inventa, perisset. »

ET ERAM QUASI LANGUIDUS ANTE FACIEM EIUS. — Hebræus, et antea non fueram malus (hoc est tristis) coram eo. Ita Vatablus et Pagninus. Verum Noster pro מלך lo per M, id est non, legit לך lo per L, id est ei: Et eram quasi malus, id est tristis, macilentus, exhaustus, languidus coram eo; nimium moror, vigiliæ, jejunia faciem ejus pallentem, macilentam et languidam effecerant. Porro Septuaginta pro מלך re, id est malus, legentes aliis punctis מלך re, id est socius, vertunt: Et non erat alter (id est socius), coram eo, q. d. Ego solus eram cum rege.

2. DIXITQUE MIHI REX: QUARE VULTUS TUUS TRISTIS EST, CUM TE EGROTUM NON VIDAM? NON EST HOC FRUSTRA, SED MALUM NESCIO QUOD EST IN CORDE TUO. — Suspicatus est rex ex vultu dejecto Nehemias illum habere aliquid quod eum valde affligeret, aut certe eum facinus aliquid machinari, et forte insidias aliquas contra se moliri. Unde causam tristitiæ ab eo exquiri, et ambigue loquitur, ut Nehemias causam sincere exprimat, aitque: « Malum nescio quod est in corde tuo; » « malum, » id est afflictio, dolor, moror, q. d. Mæstus est vultus tuus; ergo mæstitia aliqua est in corde tuo: hæc enim mæsto vultu se ostendit et pandit; aut « malum, » id est malitia, maligna machinatio, ut forte contra me quid mali mediteris; unde Septuaginta vertunt: Non est hoc nisi mæstia, id est præteritas cordis. Hebræice enim מלך re, id est malum, tam privitatem et maliitiam, quam tristitiam et afflictionem significat, ut Malthe. vi: « sufficit diei malitia, » id est afflictio a sua; » sicut ex adverso « bonum » significat tam bonitatem et honestatem virtutis, quam jucunditatem et felicitatem, juxta illud: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum, » Psal. xiii, 2. Videtur metuisse rex ne Nehemias sibi in vino venenum propinaret. Reges enim, qui sibi suoque apici fornicant multosque habent annulos, omnia tuta timent, ac præsertim venena in cibo et potu; nam, ut ait Seneca in Thyestie; « Venenum in auro bibitur; » præsertim si Nehemias idipsam a rege oblatum ex merore bibere voluit, quod non est incredibile.

3. REX, IN ETERNUM VIVE, — q. d. Opto ut ditissime et in æternum, si fieri potest, vivas. Dicit hoc, ut timorem regi eximat, sciatque se nihil contra ejus vitam moliri.

QUIA CIVITAS DOMUS SEPULCRORUM PATRIS MEI DE-

SERTA EST, — q. d. Ego mæstus sum, quia Jerusalem, in qua sepulti sunt patres mei, exstantque eorum sepulcra, deserta est. Sepulcra vocat domus, quia domus Hebræis significat quemvis locum, antrum, thecam, loculum, qui aliquod corpus ambit et continet: sic nidi vocatur domus avium, flumen et mare vocatur domus piscium.

Porro magna fuit prisca cura et religio sepulcri patrum et avorum, ne ossa eorum exhumerentur, et abjicerentur, aut profanarentur, et rebus profanis vel immundis miscerentur. Unde Baruch, cap. ii, 24, idipsam a Chaldeis factum luget et deplorat dicens: « Statuisti verba tua quæ locutus es in manibus puerorum tuorum Prophetarum, ut transfererent ossa regum nostrorum et ossa patrum nostrorum de loco suo, et ecce projecta sunt in calore solis et in gelu noctis. Hoc enim eis comminatus erat Deus per Jeremiam, cap. vii, 1. « Efficient, inquit, ossa regum Juda, et ossa sacerdotum, et ossa prophetarum, et ossa eorum qui habitaverunt Jerusalem de sepulcri suis. » Apud omnes gentes enim valde gravis injuria et infamia habita fuit violatio sepulcrorum. Unde Horatius in Epodo, Ode 16, id metens ita luget:

Barbarus, heu, cineres insistit victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungula.
Quæque caret ventis, et solibus ossa Quirini
(Nefas videre) distipat insolens.

Quocirca Artaxerxes hanc justam gravemque Nehemias querelam æquis auribus accepit, memor quid Scythæ Dario avo suo respondissent. Rem gestam narrat Valerius Maximus, lib. v, cap. iv: « Dario, inquit, totius regni sui viribus in eorum regiones subinde impetum facienti; paulatim cedentes ad ultimas Asiae solitudines pervenerant. Interrogati deinde ab eo per legatos quem fugiendi finem, aut quod inquit pugnam facturi essent, responderunt se neque urbes ullas, neque agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Ceterum, cum ad parentum suorum monumenta venisset, sciturum quemadmodum Scythæ preliari soleant. »

Sic etiamnum Arabes, licet feri et barbari, sepulcra suorum ducum et patrum tuerentur, pro hisque quasi pro aris et focis depugnant, ut mihi Romæ narratur eorum vicini Maronites.

4. ORAVI DEUM, — brevi oratione jactatoria, sed ardenti, ut sicut ipse ceperat regem mihi meisque facere benevolam, sic et pergeret, ut postulationi mee quam ei propositurus eram de reedificanda Jerusalem, annuaret.

6. DIXITQUE MIHI REX ET REGINA, (scilicet) Esther, inquit Torneilius, Gordonus, Serarius, Sallianus, Sanchez et Bellarminus, tom. i, lib. i, cap. vii, de quo plura in proemio Esther: Usque ad quod tempus erit iter tuum? q. d. Quantum temporis in itinere et reditu insumes? optamus enim te quam citissime redire, ut in tuo pincernæ officio,

Religio sepulcri est quantum

quo tam egregie perfunderis, nobis inservire pergas; nolimus enim diu tua tam grata nobis carere presentia. Quid ad hæc responderit Nehemias non narrat: certum tamen est ipsum respondisse et tempus aliquod assignasse, idque breve, quamvis forte postea dicto et opinione sua diutius detentus fuerit. Ierosolyam; illi enim ut dux profuit per duodecim annos, scilicet ab anno 20 Artaxerxis usque ad 32, ut patet cap. vi, 1, et cap. xiii, 6. Unde nonnulli putant eum toto hoc tempore abfuisse a rege per duodecim annos, sed regis et reginæ desiderium non videtur tulisse tam longam absentiam; quare verisimile est Nehemiam paulo post 52 dies, quibus murorum fabricam perfecit, ad regem rediisse, ut patebit cap. vi, vers. 14.

7. TRANS FLUMEN (Euphratem) UT TRADUCANT ME, DONEC VENIAM IN JUDEAM. — Cis Euphratem enim omnes fere gentes usque ad Judeam erant amulæ et inimicæ Judæorum, ut nolent Jerusalem urbem olim tam potentem et celebrem sibi que formidabilem restaurari. Deus enim omnes regiones a Jerusalem usque ad Euphratem dederat Judæis, et Euphratem eis dederat limitem. Unde et David victorica sua arma protulit usque ad Euphratem. Hinc et Josephus, lib. XI, cap. v, ait has gentes tempore Nehemie diu noctaque grassatas fuisse in agris Judæorum, omnia cædibus, rapinis et claudibus miscendo. Quare id sciens Nehemias merito a rege petit, ut curaret saluum se conduci usque in Jerusalem; rex vero hoc et amplius ei indulisit; addidit enim ei ad tutelam militum presidium.

8. ET EPISTOLAM AD ASAPH CUSTODEM SALTUS REGIS, — qui erat in monte Libano, ut inde darentur mihi ligna, ac per mare in Joppen mitterentur ad fabricam urbis Jerusalem. Ita Sanchez et Villalpandus, tom. III, lib. III.

UT TEGERE POSSIM PORTAS TERRIS DOMUS — Dei, puta templi, ut habent Complutentia. Licet enim templum jam esset exstructum, appendices tamen templi necdum erant exstructæ. Ita Vatablus. Unde Hebraice est: *Ut tegere possim portas palatii regii*, quod erat domus, scilicet Dei, id est templo annexum.

11. ET ERAM IBI TRIBUS DIEBUS, — latens et absconditus, ut noctu lustrarem ruinas urbis, videremque quid statim resarciri oporteret, ne Sanaballat et socii consilia mea rescirent et impedirent.

12. ET JUMENTUM NON ERAT MECUM, NISI ANIMAL CUI SEDERAM, q. d. Ego solus ob senium et fatigationem vehebam equo vel asino; socii vero mei pedes incedebant, ne ex equorum equitumque numero et strepitu hostes nostri excitarentur ad nos instandum.

13. EGRESSUS SUM PER PORTAM VALLIS. (Porta hæc non erat illa orientalis, quæ ducebat in valem Josaphat, sed altera occidentalis, quæ respiciebat vallis cadaverum et Calvarie. Ita Septuaginta.) ET ANTE FONTEM DRACONIS, (ex quo scilicet

aque saliebant et vomebantur per os renei vel lapidei draconis;) ET PORTAM STERCORIS, — per quam stercorea evehebantur. Ita Borchardus, Villalpandus, Adrichomius, Saliarius.

ET CONSIDERABAM MURUM JERUSALEM DISSIPATUM. — Hebr. מִרְיָוֹן מִן הַמַּרְיָוֹן *miryavon min ham miryavon*, id est *ipsi*, scilicet muri *dissipati*, ubi in *hem* sine finale, quod solet esse clausum, est apertum, ut indicetur murus urbis fuisse hians et apertus, quia disjectus et dissipatus.

14. ET TRANSIVI AD PORTAM FONTIS (Siloë) ET AD AQUEDUCTUM REGIS — Ezechie; Ezechias enim aquas fontis Siloë per aqueductum, perfossa rupe, derivavit in puteos urbis Jerusalem, ut cives obsessi a Sennacherib haberent aquam ad potum, et Assyrii obsidentes, aquarum inopia laborantes sibi conficerentur. Id patet ex libro II *Paralip.* cap. xxxii, vers. 30: «ipse est Ezechias, qui obturavit superiorem portam aquarum Gihon, et averit eas subter ab occidente urbis David.» Et clarus *Eccli.* cap. xlviii, vers. 19: «Ezechias munivit civitatem suam, et induxit in medium ipsius aquam, et fodit ferro rupem, et edificavit ad aquam puteum.» Vide ibi dicta.

ET NON ERAT LOCUS JUMENTO, UT TRANSIRET, — quia hinc erant rupes præruptæ, inde rudera murorum disjectorum, atque aquæ omnia opplentes; quare iter reflectere coactus sum.

15. ET ASCENDI PER TORRENTEM (Cedron) NOCTE, ET CONSIDERABAM MURUM, — ut viderem quid primo in eo restaurandum foret, et cui parti statim manus adhibere deberem: ET REVERSUS VENI AD PORTAM VALLIS CADAVERUM ET CALVARIE, de qua vers. 12.

16. ET RELIQUIS QUI FACIEBANT OPUS, — id est officibus et præfectis operum, qui scilicet destinati erant ad fabricam murorum, sed ob hostium incursus et vexationes opus inermiserauit, vel tarde et remisse illud exercebant.

18. ET INDICAVI EIS MANUM DEMERE, QUOD ESSET ROMA MECUM. — Manus symbolum est opis et auxilii, item directionis et protectionis; hinc enim a Deo senserat Nehemias, tum quod regem Artaxerxem tam sibi benevolum et liberalem effecisset, tum quod suum iter per tot hostes et difficultates, iis superatis prosperasset. Igitur Nehemias significans Judæis partim Dei, partim regis erga se et ipsos benevolentiam, animavit eos ut fabricam murorum urbis ob Samaritarum infidelitatem ommissam, vel negligenter curatam generose et ferventer resumerent.

19. ADIERUNT AUTEM SANABALLAT HORONITES — Alius est hic a Sanaballat socioero Manassis, primi Pontificis Samaritanorum in monte Garizim. Ille enim Horonites hunc Manassis socioero anteoesit 409 annis, ait Saliarius, de quo plura inferius.

ET TOBIAS SERVUS AMMONITES, — qui ex servo et mancipio evehctus, ac Ammonitidis Præfectus a rege Persarum erat constitutus, æque ac Sanaballat Samaritæ, et Gosem Arabie. Hi ergo tres Præ-

vicularum regionum Nehemiam et Judæis esse intensi et in fabrica adversarii.

20. VOIS AUTEM NON EST PARS ET JUSTITIA, ET MEMORIA IN JERUSALEM. — «Justitia,» id est jus, q. d. Vos quasi Samaritani estis (olim ab Assyriis traducti ad incolendam Samariam, in *Reg. xvii*). Ammonite et Arabes, a Persis jus accepistis ad administrandam Samariam, Ammonitidem et Arabiam, non autem ad Judeam et Jerusalem, nec hactenus

in Jerusalem habitastis; nulla enim in ea vestri est memoria. Quare agite res vestras apud vestros vobis commissos, nostris autem rebus nolite vos immiscere; ego enim a rege Persarum potestatem reedificandæ Jerusalem pleno jure accepi: quare cavete ne vos mihi opponatis; alioquin enim regi Persarum vos opponetis, eumque vindicem experiemini. Ita Cajetanus, Sanchez et alii.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Nehemias recenset quam quisque muri partem, quas terras et portas reedificavit.

1. Et surrexit Eliasib sacerdos magnus, et fratres ejus sacerdotes, et edificaverunt portam gregis; ipsi sanctificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam usque ad turrim Hananeel. 2. Et juxta eam edificaverunt viri Jericho: et juxta eam edificavit Zachur filius Amri. 3. Portam autem piscium edificaverunt filii Asnaa: ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes, et juxta eos edificavit Marimuth filius Uriæ, filii Accus. 4. Et juxta eam edificavit Mosollam filius Basachia, filii Mesezebel; et juxta eos edificavit Sadoc filius Baana: 5. et juxta eos edificaverunt Theoceni; optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui. 6. Et portam veterem edificaverunt Joiada filius Phasea, et Mosollam filius Besodia: ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes; 7. et juxta eos edificaverunt Melchias Gabanonites, et Jadon Meronathites, viri de Gabao et Maspha, pro duce qui erat in regione trans flumen. 8. Et juxta eam edificavit Eziel filius Araia aurifex: et juxta eum edificavit Ananias filius pigmentarii; et dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateæ latioris. 9. Et juxta eum edificavit Raphaia filius Hur, princeps vici Jerusalem. 10. Et juxta eum edificavit Jedaia filius Haromoph contra domum suam: et juxta eum edificavit Hattus filius Hasebonia. 11. Mediam partem vici edificavit Melchias filius Herem, et Hasub filius Phabath Moab, et turrim fornorum. 12. Et juxta eum edificavit Sellum filius Alohes, princeps mediæ partis vici Jerusalem, ipse et filia ejus. 13. Et portam vallis edificavit Hananum, et habitatore Zanoe: ipsi edificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes, et mille cubitos in muro usque ad portam sterquiliniæ. 14. Et portam sterquiliniæ edificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacharrem: ipse edificavit eam, et statuit valvas ejus, et seras, et vectes. 15. Et portam fontis edificavit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Maspha: ipse edificavit eam, et texit, et statuit valvas ejus, et seras, et vectes, et muros piscine Siloë in hortum regis, et usque ad gradus qui descendunt de civitate David. 16. Post eum edificavit Nehemias filius Azboc, princeps dimidiæ partis vici Bethsur, usque contra sepulcrum David, et usque ad piscinam, quæ grandi opere constructa est, et usque ad domum fortium. 17. Post eum edificaverunt Levitæ, Rehun filius Demoi: post eum edificavit Hasebias princeps dimidiæ partis vici Ceile in vico suo. 18. Post eum edificaverunt fratres eorum, Bava filius Enadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ. 19. Et edificavit juxta eum Azer filius Jesue, princeps Maspha, mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli. 20. Post eum in monte edificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni. 21. Post eum edificavit Merimuth filius Uriæ filii Haecus mensuram

secundam, a porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib. 22. Et post eum ædificaverunt sacerdotes, viri de campestribus Jordanis. 23. Post eum ædificavit Benjamin et Haseb contra domum suam : et post eum ædificavit Azarias filius Maasia filii Anania contra domum suam. 24. Post eum ædificavit Bannui filius Henadad mensuram secundam, a domo Azariae usque ad flexuram, et usque ad angulum. 25. Phalel filius Ozi contra flexuram, et turrim, quæ eminet de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris : post eum Phadaia filius Pharos. 26. Nathinæi autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad Orientem, et turrim quæ prominebat. 27. Post eum ædificaverunt Thecueni mensuram secundam e regione, a turre magna et eminente usque ad murum templi. 28. Sorsum autem a porta eorum ædificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam. 29. Post eos ædificavit Sadoe filius Emmer contra domum suam. Et post eum ædificavit Semaia filius Sechemia custos portæ Orientalis. 30. Post eum ædificavit Hanania filius Selemia, et Hanun filius Seleph sextus, mensuram secundam : post eum ædificavit Mosollam filius Barachia, contra gazophylacium suum. Post eum ædificavit Melchias filius aurificis, ad domum Nathinæorum, et scruta vendentium contra portam judicalem, et usque ad cœnaculum anguli. 31. Et inter cœnaculum anguli in porta gregis ædificaverunt aurifices et negotiatores.

1. ELIASIB SACERDOS MAGNUS, — hoc est Pontifex. Erat hic filius et successor Joacim filii Josedece. Philo Annianus tradit Jesum pontificatu et vita defunctum anno 20 Darii Hystaspis, eique successisse Joacim usque ad annum 12 Artaxerxis : quo mortuus Joacim successorem reliquit filium Eliasib, qui pontificatu functus est usque ad annum 33 Artaxerxis. Hæc Philo ille, penes quem sit fides.

ÆDIFICAVIT PORTAM GREGIS, — per quam oves et boves immolandi inducebantur in urbem, ut abluti in probatica piscina inferrentur in templum.

IPSI SANCTIFICAVERUNT EAM, — hoc est mundavit portam gregis a ruinis, ruderibus et profanatione incendi, erigendo illam uti fuerat prius, ac pristino decori eam restituendo, ait Vatablus, Cajetanus et Vilalpandus. Sic *Exod. xix*, Deus ait Mosi : « Sanctifica populum, » id est jube ut se purificet et mundet lavando vestes, et abstinendo ab uxoriibus. Secundo, « Sanctificaverunt eam, » id est dedicaverunt eam Domino; quia hæc erat porta gregis, per quam victimæ Deo sanctificantur et per immolationem consecrandæ inducebantur in templum, ideoque portam hæc ipse pontifex et sacerdotes ædificaverunt et consecraverunt deo ac per eam reliquas portas, totamque urbem. Erat enim et vocabatur Jerusalem urbs sancta, utpote separata a profano Gentilium ritu, Deique veri cultui dicata, Deique quasi speculum, maxime per templum a Salomone Deo tam magnifice erectum. Unde Mariana, Salianus, Emmanuel Sa, et Sanchez censent Eliasib pontificem hæc portam gregis urbemque totam solemniter prece, vel sacrificio, vel aqua lastrali similiter benedictione Deo (eni propria erat dedicatio et consecratio; idque satis colligitur ex eo quod de eis dicitur Samaritanæ, cap. sequenti, vers. 2 : « Num sacrificabant et complebant in una die? » Et cap. xi, vers. 27,

Benedictio prisca rituum.

ubi dicitur : « In dedicatione autem muri Jerusalem requisierunt Levitas. » Et vers. 30 : « Et mundati sunt Sacerdotes et Levitæ, et mundaverunt populum, et portas et murum. » Idem imitati sunt Gentiles. Unde Servius in lib. III *Æneid.*, tradit eos in fundatione urbis sacrificasse Libero patri, ut libera esset civitas. Audi *Æneam* e Troja profugum in Thracia novam molientem urbem, *Æneid.* III, paulo post initium :

Mœnia prima loco fatis ingressus iniquis,
Æneadasque meo nomen de nomine fingo
Sacra Dionææ matri divisique ferentem
Auspicias ceptorum operum; superoque nitentem
Cœnicolum regni mactabam in litore laurum.

Porro apud Gentiles portæ et muri sacri erant, uti docet Alexander ab Alexandria, lib. VI *Genial.* cap. xiv, et ibi Tiraquellus.

USQUE AD TURRIM CENTUM CUBITORUM. — Hebræus usque ad turrim *Meah*, quæ scilicet vocabatur *Meah*, id est centum, eo quod centum esset cubitorium.

6. ET PORTAM VETEREM ÆDIFICAVERUNT JOJADA, etc. — Nota ex Vilalpando, tomo III, lib. III, cap. xxvi, præcipuas Jerosolymæ portas fuisse duodecim, quæ site erant ad tria urbis latera, tres mundi partes respicientia; quodlibet enim latus habebat quatuor portas; nam ad quantum latus respiciens meridiem, in quo prærupte rupes montis Sion urbem claudebant, exitumque et introitum negabant, nulla erat porta. Orientale latus ergo habebat primo portam « gregis » jam dictam; secundo portam « equorum, » per quam equi ducebantur aquatum ad torrentem Cedron; tertio portam « aquarum, » ita dictam a collectione aquarum fontis Siloe, quam ibidem fecit Ezechias; quarto « fœtillæ, » eo quod juxta eam figuli suam figulinam artem exercerent, et fœtilla vasa formarent.

Vers. 6. Jerusalem habebat portas.

A 40. centum cubitorum.

Ad Agri-
lonem
quatuor.

Septentrionale urbis latus habebat primo portam « Benjamin, » quia peream ibatur in sortem tribus Benjamin; secundo portam « piscium, » per quam pisces in urbem et forum piscium invehebantur; tertio portam « judicariam, in qua sedebant judices, et judicia tam advenarum quam civium, exercebant, quæ erat vicina templo et portæ « gregis. » Eadem hoc versu vocatur « vetus, » eo quod in ea veteris fabricæ Jebusæorum et Melchisedech vestigia exstarent; quarto portam « Ephraim, » per quam scilicet ibatur ad tribum Ephraim. Quarta hæc æque ac sequens porta « anguli » hic non nominantur, eo quod restauratione non indigerent, ut insinuat vers. 8.

Ad Oc-
cidentem
quatuor.

Occidentale latus habebat primo portam « anguli, » ita dictam quod in angulo urbis occidentalis et aquilonari consisteret; secundo portam « vallis » cadaverum et Calvarie; tertio portam « sterquilini, » quarto portam « fontis, » de quibus dixi capite precedenti, vers. 13.

Ad has duodecim portas Jerusalem allusit S. Joannes, *Apoc. cap. xxi*, vers. 12, ubi totidem Jerusalem celestis portas recenset.

8. DIMISERUNT JERUSALEM USQUE AD MURUM PLATÆE LATIORIS, — id est intermiserunt edificatio-

nem muri per spatium 400 cubitorum, quod erat inter portam Ephraim et portam anguli jam dictas; eo quod non ita pridem Azarias rex hoc latus egregie reparavit et munierat, ut a Chaldeis dirui non potuerit.

16. USQUE AD DOMUM FORTIUM, — in qua habitabant triginta fortissimi heroes Davidis ac postea eorum successores. Videtur enim hæc domus fuisse quasi seminarium vel collegium virorum fortium, qui arma tractarent et bellis præessent docerentque milites præliari. Vide dicta II *Reg. cap. xxiii*, vers. 8 et seq.

17. POST EUM ÆDIFICAVIT HASEBIAS PRINCEPS DIMIDIÆ PARTIS VICI CELE IN VICO SUO. — Erat Jerusalem in suos vicos distributa, et cuique vico suis præerat dux et prefectus, qui hic vocatur princeps. Idem etiam nomen fit Romæ. Roma enim ab olim in suos vicos sive regiones distributa fuit, quorum quisque suum habebat prefectum, qui hinc vocatur *Capitoni*, id est capita regionum urbis, quorum sede vacante, magna est auctoritas; ipsorum enim est urbem tueri et tumultus compescere, ideoque reos plectere.

30. USQUE AD DOMUM NATHINÆORUM. — Hi erant Gabaonitæ, de quibus dixi *Josue ix*.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judei una manu fabricant, altera gladium tenent, ut Samaritanæ incursantes repellant : quare Nehemia instante et orante, fabrica murorum et portarum absolvitur.

1. Factum est autem, cum audisset Sanaballat quod ædificarem murum, iratus est valde : et motus nimis subsannavit Judæos, 2. et dixit coram fratribus suis, et frequentia Samaritanorum : Quid Judæi faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, et complebunt in una die? Numquid ædificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt? 3. Sed et Tobias Ammanites proximus ejus, ait : Ædificent : si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum. 4. Audi, Deus noster, quia facti sumus despectui : converte opprobrium super caput eorum, et da eos in despectionem in terra captivitatis. 5. Ne operias iniquitatem eorum, et peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt ædificantes. 6. Itaque ædificavimus murum, et conjunximus totum usque ad partem dimidiam : et provocatum est cor populi ad operandum. 7. Factum est autem, cum audisset Sanaballat, et Tobias, et Arabes, et Ammanitæ, et Azotii, quod obducta esset cicatrix muri Jerusalem, et quod cepissent interrupta concludi, irati sunt nimis. 8. Et congregati sunt omnes pariter, ut venirent, et pugnarent contra Jerusalem, et molirentur insidias. 9. Et oravimus Deum nostrum, et posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. 10. Dixit autem Judas : Debilitata est fortitudo portantis, et humus nimia est, et nos non poterimus ædificare murum. 11. Et dixerunt hostes nostri : Nesciant, et ignorent, donec veniamus in medium eorum, et interficiamus eos, et cessare faciamus opus. 12. Factum est autem, venientibus Judæis, qui habitabant juxta eos, et dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos. 13. statui in loco post murum per circuitum populum in

ordinem cum gladiis suis, et lanceis, et arcibus. 14. Et perspexi atque surrexi: et alio ad optimates et magistratus, et ad reliquam partem vulgi: Nolite timere a facie eorum. Domini magni et terribilis memento, et pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris, et filibus vestris, et uxoris vestris, et domibus vestris. 15. Factum est autem, cum audissem inimici nostri nuntiatum esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum. 16. Et factum est a die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, et media parata erat ad bellum, et lanceas, et scuta, et arcus, et lorica, et principes post eos in omni domo Juda, 17. adificantium in muro, et portantium onera, et imponentium; una manu sua faciebat opus, et altera tenebat gladium. 18. Adificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et edificabant, et clangebant buccina juxta me. 19. Et dixi ad optimates, et ad magistratus, et ad reliquam partem vulgi: Opus grande est et latum, et nos separati sumus in muro procul alter ab altero: 20. in loco quocumque audieritis clangorem tubæ, illic concurrite ad nos: Deus noster pugnabit pro nobis. 21. Et nos ipsi faciamus opus: et media pars nostrum teneat lanceas, ab ascensu auroræ donec egrediantur astra. 22. In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum puero suo maneat in medio Jerusalem, et sint nobis vices per noctem, et diem, ad operandum. 23. Ego autem et fratres mei, et pueri mei, et custodes, qui erant post me, non deponēbamur vestimenta nostra: unusquisque tantum nudabatur ad baptismum.

2. NUM DIMITTENT EOS GENTES? — *q. d.* Num nos Judæorum vicini, qui sumus gentes tot et tam valide, sinemus ut Judei suam Jerusalem edificent, ex qua deinde nos invadant et vexent uti olim fecerunt? *q. d.* Minime gentium; nullo modo id nos permittere oportet, ut arcem hanc condant et nostris humeris imponant.

NUM SACIFICABUNT ET COMPLEBUNT UNA DIE? — *q. d.* Putante se una die, id est brevissimo tempore, posse inchoare fabricam tantæ urbis (quod fiebat sacrificando et muros dedicando, indeque læte epulando) et simul complere? *q. d.* Neutiquam; nam tempestive occurreremus, eosque inferturbabimus, et per vim a fabrica cessare cogemus.

NUMQUID EDIFICARE POTERUNT LAPIDES DE ACERVIS PULVERIS, QUI COMBUSTI SUNT? — Hebraice pro « edificare » est *vivificare*, Septuaginta, *sanare*, *q. d.* Numquid lateres et lapides a Chaldaeis combustos, et in cinerem redactos, Judei poterunt reformare, et in pristinum lapidum laterumque soliditatem, robur et usum restituere, ut ex illis muros reedificent? *q. d.* Judei tentant rem perdifficilem, imo fabricam impossibilem.

3. SI ASCENDERIT VULPES, TRANSILLET MURUM EORUM. — Hebræus, *vulpes ascendet et dirumpet murum lapideum eorum*. Est sarcasmus sive hostilis irrisio, *q. d.* Agant, laborent, sudent Judei quantum volunt, tam fragilis et humilis erit murus quem erigunt, ut a vulpe transiliri, imo diripi possit. Ita Cajetanus.

5. NE OPERAS INIQUITATUM EORUM — oblivione et impunitate, *q. d.* Recordare, Domine, harum injuriarum et sanarum quibus nos iniuste agitant hostes nostri, eosque compescere et puni. Num Deus cum parei, dicitur regere peccata; eum non

paret, sed punit, ea aperire, aspicere et ante oculos suos statuere. Unde S. Stephanus orans pro Judæis: « Domine, ait, ne status illis hoc peccatum, » Actuum cap. vii. Igitur Nehemiam non supplicat ut Deus non ignoscet culpam penitentibus; hoc enim petere esset impium et diaboli-cum, sed ne penam impotentibus et in culpa persistentibus condonet.

10. DIXIT AUTEM JUDAS, — id est dixere Judei, qui fessi labore et territi minis hostium ceperunt in opere languere, et obmurmurare Nehemiam opus fabricamque urgenti.

DEBILITATA EST PORTICUS PORTANTIS, — id est operariorum et bajulorum lapides, ligna, aquam calcemque portantium humeri manusque tanto tamque assiduo, longoque labore debilitati sunt, ut amplius vix ea portare queant.

ET HUMUS NUDA EST, — *q. d.* Opus est nimis calce, humo, vel, ut Hebraice et Græce est, *pulvere*, intrita et commixta. Aut simplicis, *q. d.* « humus, » id est in effodienda humo ac jactandis murorum fundamentis, rudera terre et lapidum nimis multa exhaurienda restant, quam ut a paucis operariis bajulisque eruderari et exportari queant. Vicit tamen hanc quoque sturion querelam Nehemie in patiendo lenitas, et in animando eos constantia.

12. DICENTIBUS NOBIS PER DECEM VICES, — id est pluries dicebant et indicabant nobis hostium insidias, et instantes occultos eorum insultus: ex omnibus locis, — *q. d.* Undique veniebant indices idem indicantes, scilicet hostes cogitare per insidias nos aggredi. Quocirca Nehemias suos armans et in acie collocans hostium insidias prævertit, discussit et avertit.

17. EDIFICANTES, etc. (subaudi unusquisque)

UNA MANU SUA FACIEBAT OPUS ET ALTERA TENEBAT GLADIUM, — ut hostes repente ex insidiis incur-rentes repelleret. Nota hic prudentiam sequæ ac constantiam et ardorem populi in fabricando. Sic olim Hispani assidue cum Sarcasinis Hispaniam obscurantibus confligentes, cum orarent, aut quid aliud agerent, gladium ad manus habebant, ut eos incurstantes propellerent; unde mos adhuc viget, ut nunc quoque rustici in Hispania gladiati iaceant, imo non arent nisi gladio accincti. Sic etiam cum Hungari ab aratro prostrati ad arma, cum vicini Turæe repente eos invadunt.

Allegoriam et tropologiam vide apud Bedam qui ait: « Edificantes namque gladio accinguntur renes, cum hi qui bonis insistunt operibus, et commissis sibi regulari erant ratione disponere

(hoc enim est vivos lapides in edificio Ecclesiæ ordine complendi locare), fluxu in se luxuriæ acuminis verbi Dei restringere satagunt. » Igitur dum rationi, operi charitatis, predicationi, aliisque piis virtutum actibus, quibus fabricam spiritalium meritum in anima construimus, insistimus, altera manu teneamus gladium mortificationis, quo carnis tentationes et diaboli mundique suggestiones vanæ gloriæ, superbiæ, invidiæ, gula, libidinis, etc., fortiter repellamus, imo a nobis amputemus. Hæc sunt « arma justitiæ, » quibus amplexibet fidelem « a dextris et sinistris » communit Apostolus, II Cor. vi, 7, et fusius Ephes. vi, 13: « Induite, inquit, armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. » Deinde panopliam, qua militem Christi a capite ad talos obarmat, assignat, nimirum cingulum veritatis, loriceam justitiæ, calcem preparationis Evangelii, scutum fidei, galeam salutis et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Vide ibi dicta.

21. DONEC EGREDIANTUR ASTRA, — scilicet usque ad noctem, quando astra videntur quasi prodire et suis antris vel thalamis, in quibus tota die fulgent sole latuerunt, ut nocturnas agant excubas. Loquitur Scriptura ad sensum vulgi, quod censeat astra per diem in suis latibus abscondi, et quibus per noctem prodeant, ut stationem suam quasi castrensem peragant usque ad auroram, cum suas latebras repetunt, et Lucifer « statione novissima exit. » Ita Vatablus.

22. UNUSQUISQUE CUM PUERO (puer cum famulo suo) MANEAT (noctu quoque) IN MEDIO JERUSALEM, — nec alio abeat, ut si noctu hostes nos invadant, omnes simul juncti eis occurramus et resistamus.

ET SINT NOBIS VICES PER NOCTEM ET DIEM AD OPERANDUM. — Hebræus et Septuaginta, *Et sit nobis nox custodia et dies opus*. Clare Vatablus: *Quisque cum puero suo pernoctet in medio Jerusolymæ, ut noctu sint nobis excubie, interdum autem in opus, ut scilicet noctu custodiant nos, et interdum operentur in muro*. Inbet ergo Nehemias ut omnes in urbe pernoctent cum famulis, atque et eis aliqui designentur, qui noctu per vias excubent, ceteri vero dormiant, sed fere vestiti, ut si excubitores signum adventantis hostis dederint, illico armis correptis iis occurrant; per diem vero ita munia partiantur, ut pars una operetur, altera cum lanceis armata operantibus ad tutelam assistat.

23. EGO AUTEM ET FRATES MEI, ET PUERI MEI, ET CUSTODES QUI ERANT POST ME NON DEPONEBAMUS VESTIMENTA, — ut ego quasi dux ceteros civis et milites idem facere docerem, non tam verbo et jussu, quam facto et exemplo, ut scilicet vestes et arma noctu non deponerent, juxta illud ducis illius apud Livium, lib. VII: « Facta non dicta mea vos milites sequi volo: nec disciplina modo, sed exemplum etiam a me petere. » Quod fecit Cato, de quo Lucanus, lib. IX:

*Ipse manu sua pila perens præcili anelli
Militis ora, pedes: monstrat tolerare labores,
Non doct.*

Simili modo cum in Belgio degerem, Marchio Spinola biennio obsidens Ostendam, per septem integros menses dormiens vestes nunquam exiit, atque hæc sua vigilantia tandem urbem in maris faucibus sitam, ideoque quasi inexpugnabilem, cepit, magnaque nominis sui gloria de ea triumphavit.

UNUSQUISQUE TANTUM NUDABATUR AD BAPTISMUM, — Hebræus, *cujusque dimissio vel depositio ejus* (i. e. ejus redundat, more Hebræo) intellige vestram de quibus sermo præcessit, *ad aquas*, scilicet baptismales, id est purificatorias, cum nimirum vellet corpus ablueri, sequæ mundari. Judei enim tum ob immunditiam legaleam, quam contactu rei legaliter immunde, v. g. ex conversatione cum Gentilibus, facile contraherant; tum ob calorem indeque sudorem et fetorem, tum ob sordes aliunde contractos (unde Ammianus, lib. II, et Martialis, lib. IV Epigram. iv, Judæos appellat fetentes) crebro totum corpus abluant, imo vestes quoque et lectos. Vide dicta Marci cap. vi, vers. 3

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

In pauperum copia et clamore Nehemias opulentos avaros objurgat, usuras vetat, sua in pauperes effundit.

1. Et factus est clamor populi et uxorum ejus magnus, adversus fratres suos Judæos. 2. Erant qui dicerent: Filii nostri, et filiae nostrae multae sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus, et vivamus. 3. Et erant qui dicerent: Agros nostros, et vineas, et domos nostras opponamus, et accipiamus frumentum in fame. 4. Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecuniam in tributa regis, demusque agros nostros et vineas: 5. et nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostrae sunt: et sicut filii eorum, ita et filii nostri. Ecce nos subjugamus filios nostros et filias nostras in servitutem, et de filiabus nostris sunt famulae, nec habemus unde possint redimi, et agros nostros, et vineas nostras alii possident. 6. Et iratus sum nimis, cum audissem clamorem eorum secundum verba haec: 7. cogitavitque cor meum mecum: et increpavi optimates et magistratus, et dixi eis: Usurasne singuli a fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos concionem magnam, 8. et dixi eis: Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Judæos, qui venditi fuerant gentibus, secundum possibilitatem nostram: et vos igitur vendetis fratres vestros, et redimemus eos? Et siluerunt, nec invenerunt quid responderent. 9. Dixique ad eos: Non est bona res, quam facitis: quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobreter nobis a gentibus inimicis nostris? 10. Et ego, et fratres mei, et pueri mei, commodavimus plurimam pecuniam et frumentum: non repetamus in commune istud, ut alienum concedamus, quod debetur nobis. 11. Reddite eis hodie agros suos, et vineas suas, et oliveta sua, et domos suas: quin potius et centesimam pecuniae, frumenti, vini et olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis. 12. Et dixerunt: Reddemus, et ab eis nihil quaremus: sicutque faciemus ut loqueris. Et vocavi Sacerdotes, et adjuravi eos, ut facerent juxta quod dixeram. 13. Insuper excussi sinum meum, et dixi: Sic excutiat Deus omnem virum, qui non compleverit verbum istud, de domo sua, et de laboribus suis: sic excutiat, et vacuus fiat. Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus, sicut erat dictum. 14. A die autem illa, qua praeceperat rex mihi ut essem dux in terra Juda, ab anno vigesimo usque ad annum trigesimum secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego et fratres mei annonas, quae ducibus debentur non comedimus: 15. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, et acceperunt ab eis, in pane, et vino, et pecunia, quotidie siclos quadraginta: sed et ministri eorum depresserunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei: 16. quin potius in opere muri aedificavi, et agrum non emi, et omnes pueri mei congregati ad opus erant. 17. Judei quoque et magistratus, centum quinquaginta viri, et qui veniebant ad nos de gentibus quae in circuitu nostro sunt, in mensa meae erant. 18. Parabatur autem nihil per dies singulos hos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, et inter dies decem vina diversa, et alia multa tribuebam: insuper et annonas ducatus mei non quaesivi: valde enim attenuatus erat populus. 19. Memento mei, Deus meus, in bonum, secundum omnia quae feci populo huic.

3. DOMOS NOSTRAS OPPONAMUS, — id est oppignoremus feneratoribus. Recenter enim redierant Babylone, omniaque sua in viafcoo et in fabrica urbis consumperant. Quare magna paupertate

laberant, ad quam levandam sua oppignorare, imo filios et filias suas vendere vers. 2, cogitabant.

4. IN TRIBUTA REGIS, — ut scilicet comparemus id quod loco tributi regi Persarum quotannis solvere debemus.

5. ET NUNC (subaudi valde dure et inique a ditioribus exhaurimur, nam) SICUT CARNES FRATRUM NOSTRORUM, SIC CARNES NOSTRAE SUNT; ET SICUT FILII EORUM, ITA ET FILII NOSTRI. — q. d. Nos et filii nostri hic duram servimus servitutem similem illi, quam serviunt fratres, id est contribules nostri, qui in Babylone et Perside remanserunt, idque ditiorum Judaeorum iniquitate et injuria, qui nos fratres suos pauperes usuris et filiorum emptione opprimunt, ut sequitur. Quare peiori loco sumus quam fratres nostri in Perside: illi enim a Persis exteris et idololatriis; nos vero a contribulibus nostris, qui sanguine et religione fratres nostri sunt, affligimur. Acerbissimum enim est ab amico et fratre, quam ab inimico et extero cruciari. Nam cum lex Deut. XXIII, 19, jubeat ut fratribus mutuum detur gratis, ipsi a nobis pro mutuo magnas usuras exigunt: quare cogimur filios et filias nostras vendere vel tradere in servitutem, ut usuras has solvamus. Ita Cajetanus, Vatablus, et alii.

7. CONGREGAVI ADVERSUM EOS (divites usurarios) CONCIONEM MAGNAM, — id est, octum magnum totius populi, ut coram eo a me reprehensi et confusi usuras suas dimitterent.

11. CENTESIMAM PECUNIAE, FRUMENTI, VINI ET OLEI. — « Centesimam, » scilicet usuram, qua nimirum singulis mensibus pro usu mutui sive usura exigebant unum pro centum; hoc est annuatim duodecim pro centum. Hinc patet hanc usuram frequentem fuisse apud Judæos, uti postea fuit apud Romanos; eratque gravis utpote in qua singulis annis octava pars summae capitalis mutuo acceptae solveretur, nam duodecim v. g. aurei sunt octava pars centum aureorum, quia octies duodecim faciunt 96, quibus adde quatuor, habebis centum. Quare octavo anno usura aequabat pene ipsum capitale, ideoque illud duplicabat, ut pro mutuo centum aureorum solvendi essent pene ducenti aurei, scilicet praecise 196, ac post alios octo annos idem triplicabat, et post alios octo quadruplicabat. Cum vero dimidium hujus usurae, sex pro centum quotannis solverentur, vocabantur usurae semisses, sive dimidiate; cum quantum pro centum penderentur, dicebantur trientariae; cum unum duntaxat, nominabantur unctariae, quae erat usura minima, sicut illa duodenaria erat maxima.

DATE PRO ILLIS, — id est illis condonate, quin et acceptam reddite, et restituite, uti praecessit: unde haec non exstant in Hebraeo, quia ex praecedenti repetenda subintelliguntur. Usura cum sit contra justitiam commutativam, non transit in dominium usurarii; unde ab eo restituenda est illi, qui eandem pro mutuo dedit.

12. ET DIXERENT (partim pudore, partim auctoritate et exemplo Nehemias, partim boni publici amore, partim pauperum commiseratione permoti): REDDEMUS (agros, vineas et oliveta, quae pauperes pro mutuo accepto oppignoraverunt, et quasi pignora traderent, donec mutuum redderent): ET AB EIS (deinceps) NIL QUAREMUS, — id est, nihil pro usura exigemus.

ET VOCAVI SACERDOTES (hujus usurae reos), ET (secreto ob reverentiam sacerdotum, ne eos coram populo pudefacerem) ADJURAVI EOS, — ut usuras remitterent, haecque in re laevis usurariisque exemplo justitiae et charitatis praerent.

13. SIC EXCUTIAT DEUS OMNEM VIRUM QUI NON COMPLEVERIT VERBUM ISTUD DE DOMO SUA (ut domo sua spoliatus, exsul et vagus oberrare cogatur) ET DE LABORIBUS SUIS, — ut fructu et mercede laborum suorum privetur, uti ego sinum meum excussi. Qui enim alios per usuras excutiunt, merentur et ipsi a domibus et opibus suis excuti, exulsare et depauperari, uti saepe justo Dei judicio fit.

14. A DIE AUTEM ILLA, QUAE PRAECEPTUM MIHI REX UT ESSEM DUX IN TERRA JUDA, AB ANNO VIGESIMO USQUE AD ANNUM 32 ARTAXERXIS, EGO ET FRATRES MEI ANNONAS, QUAE DUCIBUS DEBEbantUR, NON COMEDIMUS. — Solebant accipere a civibus Jerosolymae, quibus praerant, ducere annonas, id est, necessaria ad victum, verbi gratia, certam mensuram frumenti, vini, olei, pecuniae, etc.; sed Nehemias noluit ea accipere, tum ne populum pauperem hac contributione gravaret, tum ut divitibus daret exemplum remittendi usuras: idque fecit per duodecim annos, quibus praefuit Jerosolymae quasi dux: unde multi putant eum continue per duodecim annos commoratum fuisse Jerosolymae. Verum hoc non satis respondet desiderio regis et reginae optantium, ut illico Nehemias ad se rediret, ac tempore modico ab eo constituto, ut dictum est cap. II, 6. Quomobrem videtur Nehemias paulo post fabricam murorum absolutam, patâ post 32 dies, ut dicitur cap. VI, 15, ad regem rediisse, ac vicarium loco sui sive vicecedem Jerosolymae reliquisse, qui populo praeesset. Artaxerxes enim eum Jerosolymae duceum constituerat per 12 annos, sive absens foret sive praesens. Quare absens jure suo poterat has annonas quasi stipendia ducatus sui a populo exigere, praesertim qui absens erat ob evocationem et obsequium regis; sed noluit ea accipere ob causas jam dictas. Ita Sallianus et Sanchez. Haec magis patebunt vers. 17. et cap. XIII, 6, ubi Nehemias anno 32 Artaxerxis rediens in Jerusalem correxit multos abusus, qui per duodecim annos quibus ipse abfuerat, in Jerusalem irreperant.

15. DUCES AUTEM PRIMI QUI FUERANT ANTE ME (ab Esdra jussu regis constituti, ut dictum est Esdra VII, 25), GRAVAVERUNT POPULUM, ET ACCEPERUNT AB EIS IN PANE ET VINO (certam mensuram panis et vini), ET PECUNIA QUOTIDIE SICLOS 40. — Ex Hebraeo liquet eos praeter panem et vinum in pecunia ac-

cepisse siclos 40; sic enim habet: *Aggravaverunt populum in pane et vino post argenti siclos 40, qui faciunt quadraginta florenos Brabanticos, sive 40 Francos Gallicos, quæ immanis erat summa et plebi adeo pauperi insolubilis.*

16. QVIN POTIUS IN OPERE MURI ÆDIFICAVI cap. III, nullum audivimus locum particularem Nehemie ad fabricandum assignatum, sed ipse quasi dux omnibus in loco sibi determinato fabricantibus aderat, et præerat omnes dirigendo, incitando, et opera per se et suos adjuvando; ET AGRUM NON EMI, — *g. d. Rem meam et prædia non auxi, sed potius me meaque omnia expendi pro urbis et civium commodis. Fuit hæc mira continentia Nehemie, æque ac charitas et liberalitas in cives suos. Multi enim duces et præsidēs subditos expilant, ut se ditent; unde paucis prefecturæ suæ annis opibus onusti, domum redeunt. Non ita fecit Nehemias, cuius proinde memoria in benedictione est. Idem fecit Thomas Morus, qui cum plures annos Cancellarium Angliæ egisset, rem tamen suam et annum censum non auxit ad aureos ducentos, uti narrat Stapletus in ejus Vita.*

17. JUDÆI QUOQUE ET MAGISTRATUS (quos per Judæam jussu regis constitueram) 150 VIRI, ET QUI VENIEBANT AD NOS DE GENTIBUS (legati gentium viciniarum) QUI IN CIRCUITU NOSTRO SUNT, IN MENSA MEA ERANT. — *g. d. Omnes hos alebam sumptu meo sive ex meis opibus, quas mihi rex donaverat.... Hinc liquet Nehemiam non mansisse duodecim annos in Jerusalem. Nam tantos sumptus quotidie tot convivis per tot annos præ-*

stare non potuisset, imo regias opes exhausteset.

18. INTER DIES DECEM VINA DIVERSA. — Locus hic obscurus est: unde primo Pagninus sic vertit et explicat, *g. d. Tantum vini assumebant hi convivæ uno die, quantum mihi meæque familie sufficisset ad decem dies. Secundo, Vatablus, aptius ad Hebræam et Græcæ vertit: Decimo quoque die dabatur omnibus vinum affatum; cæteris vero novem diebus dabatur certâ mensura. Tertio Sanchez: Porrigebantur, inquit, decem vinorum genera, singula diebus singulis, ita ut exacto decem dierum curriculo, decem illa vina jam essent propinata, et iterum atque iterum ideam vinorum genus et series eodem ordine recurreret.*

Hæc sententia vulgaræ versionis conformior est, si *decem* non ad vina (musitatum enim est *et insolens in uno convivio decem generum vinorum convivis propinare, quod ne reges quidem summique gulones fecerunt*), sed ad dies referas, *g. d. Singulis diebus dabatur varia vina, idque per decem dies, quibus exactis exhauriebantur dolia, ac alia vina pariter diversi generis suggerere oportebat. Magnus ergo et magnificus dux fuit Nehemias, ac in omnibus se eximium ostendit. Vere Bias: «Magistratus, inquit, virum ostendit.» Et Cicero, lib. *De Senectute*, de magno illo Catone Censorio ait: «Bonus est senator, bonus imperator, bonus agricola.» Idem et plura dicas de Nehemia.*

19. MEMENTO MEI, etc., — *g. d. Præsta mihi, o Domine, talia qualia ego præstiti populo tuo et meo, ut tam sis liberalis in me quam ego fui in eum.*

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hostes Judæorum Nehemiam tendunt insidias; mox minantur accusationem affectati ab eo regni; tertio pseudoprophetas contra eum submitunt; quarto proditores subornant: sed omnia hæc dissipavit Nehemie prudentia et animi magnitudo.

1. Factum est autem, cum audisset Sanaballat, et Tobias, et Gossem Arabs, et cæteri inimici nostri, quod ædificassem ego murum, et non esset in ipso residua interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in portis), 2. miserunt Sanaballat et Gossem ad me, dicentes: Veni, et percutiamus fœdus pariter in viculis in Campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum. 3. Misi ergo ad eos nuntios, dicens: Opus grande ego facio, et non possum descendere, ne forte negligatur, cum venero et descendero ad vos. 4. Miserunt autem ad me secundum verbum hoc per quatuor vias: et respondi eis juxta sermonem priorum. 5. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice puerum suam, et epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo: 6. In gentibus auditum est, et Gossem dixit quod tu et Judæi cogitatis rebellare, et propterea ædifices murum, et levare te velis super eos regem: propter quam causam, 7. et prophetas posueris, qui prædicent de te in Jerusalem, dicentes: Rex in Judæa est. Auditurus est rex verba hæc: ideo nunc veni, ut incautus consilium pariter. 8. Et misi ad eos, dicens: Non est fac me secundum verba hæc quæ

tu loqueris: de corde enim tuo tu componis hæc. 9. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quod cessarent manus nostræ ab opere, et quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas: 10. et ingressus sum domum Semaie filii Dalaiæ filii Metabeel secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, et claudamus portas ædis: quia venturi sunt ut interficiant te, et nocte venturi sunt ad occidentum te. 11. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? et quis ut ego ingredietur templum, et vivet? Non ingrediar. 12. Et intellexi quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, et Tobias et Sanaballat conduxissent eum. 13. Acceperat enim pretium, ut territus facerem, et peccarem, et haberet malum, quod exprobrarent mihi. 14. Memento mei, Domine, pro Tobia et Sanaballat, juxta opera eorum talia: sed et Noadiæ propheta, et cæterorum prophetarum, qui terrebant me. 15. Completus est autem murus vigesimo quinto die mensis Elul, quinquaginta duobus diebus. 16. Factum est ergo cum audissent omnes inimici nostri, ut timerent universæ gentes, quæ erant in circuiu nostro, et conciderent intra semetipsos, et scirent quod a Deo factum esset opus hoc. 17. Sed et in diebus illis, multæ optatum Judæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam, et a Tobia veniebant ad eos. 18. Multi enim erant in Judæa habentes juramentum ejus, quia gener erat Secheniæ filii Area, et Johanan filius ejus acceperat filiam Mosollam filii Barachæ; 19. sed et laudabant eum coram me, et verba mea nuntiabant ei: et Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

9. PERCUTIAMUS FŒDUS PARITER IN VICULIS. — Sic et Septuaginta et Vatablus. Verum Pagninus retinet nomen Hebræum quasi proprium, vertitque in *Kephirim*. Utrumque verum, quia *Kephirim* erat nomen loci ita dicti a copia villarum et viculorum.

IN CAMPO ONO. — Campus hic erat juxta Jordanem in tribu Benjamin, vulgoque dicebatur «Valis artificum.» Ita Adrichomius, idque sat liquet ex cap. XI, vers. 31 et 33.

UT FACERENT MIHI MALUM, — ut me caperent, vel occiderent.

6. ET LEVARE TE VELIS SUPER EOS REGEM, — scilicet quod tu, o Nehemia, velis te super eos exalare et regem constituere. Hæc erat eorum accusatio et calumnia.

7. ET PROPHETAS POSUERIS QUI PRÆDICENT DE TE IN JERUSALEM, DICENTES: REX IN JUDEA EST. — Prophetas proprie accipe. Criminantur enim Nehemiam, quod is se velit regem facere, ideoque prophetas subornet, qui populo vaticinentur idipsum velle Deum, ut scilicet Judææ, quæ tot annis regibus caruit, jam suus rex restitatur. Ita Sanchez. Alii tamen per «prophetas» intelligunt præcænas, qui per plateas Nehemiam regem proclamant.

10. ET INGRESSUS SUM DOMUM SEMAIE FILII DALAIÆ FILII METABEEL SECRETO. — Semaia erat Sacerdos de vico Dalaiæ, quæ ordine erat vigesima tertia, ut liquet I *Paral.* XXIV, 48, atque domi manebat quasi studio et orationi deditus. Unde Sanaballat eum pecunia corrupit, ut quasi vir religiosus, imo propheta, ut patet vers. 12, Nehemiam ad se evocaret, eique quasi vaticinans metum hostium injiceret, ideoque fugam suaderet, idque hoc fide ut Nehemiam probro timiditatis afficeret, et po-

pulo contemptibilem redderet; imo ut Nehemia timentem et fugientem, timeret pariter et fugeret populum. Patet ex seqq.

11. ET DIXI: NUM QUISQUAM SIMILIS MEI (magni animi et dux populi) FUGIT? — *g. d. Non deceo meam magnanimitatem nec dignitatem turpis hæc fuga. Duce enim fugiente, fugiet totus populus.*

ET QUIS UT EGO (mei similis, magnanimus et princeps) INGREDIETUR TEMPLUM ET VIVET? — Vatablus, ut vivat, *g. d. Ne quidem vita servanda causa me ad templum fugere decet; satius enim est generose mori quam turpiter fugere, et inferre crimen gloriæ suæ, ut aiebat Judas Machabeus. Aut et vivat, g. d. Si fugiam ad templum, non vivam, sed occidar a populo quasi timidus et fugitivus, qui eos in hoc periculum hostium temere conjecerim, et quasi sceleris alicujus conscius. Ita Sanchez.*

12. ET INTELLEXI, — vel Deo revelante, vel solertia et sagacitate ingenii mei ex verbis et gestibus Semaie, ipsum venditare se esse prophetam, ac ut talem vaticinare minas hostium, cum revera esset pseudopropheta pretio subornatus a Sanaballat, ut me terrendo, populo redderet vilem et exosum.

13. UT TERRITUS (oraculo ficto periculi instantis) FACEREM (quod ipse suadebat, scilicet fugerem in templum quasi timidus; aut quasi sceleris alicujus conscius confugerem ad templum quasi ad asylum) ET PECCAREM, — tum in Deum per diffidentiam, tum in me per pusillanimum fugam, tum in populum, eum mea fuga percellendo et in fugam agendo.

14. MEMENTO MEI, DOMINE, PRO TOBIA ET SANABALLAT JUXTA OPERA EORUM TALIA. — ut me ab eis liberet ac illos castiges, ut vel ipsi, vel alii ipso-

rum exemplo et castigatione sapiant, disceantque viros probos non vexare, nec eis insidiari.

SED ET NOBIS PROPHETE. — Hebraice *prophetissæ* (erat enim femina), hoc est pseudoprophetissæ pretio corruptæ a Sanaballat, quæ similes minas et metus mihi inficiebat. Repete: « Memento, Domine, ut eam pro meritis castiget et castigando emendes, vel ipsam vel alios ipsius exemplo. Dixit hæc Nehemias ex justo dolore et zelo non vindictæ private, sed justitiæ publicæ.

15. COMPLETUS EST AUTEM MURUS 25 DIE MENSIS ELUL (sexti qui nostro partim augusti, partim septembris respondet) 32 diebus. — Nonnulli hos 32 dies inchoant non ab initio fabricæ, sed a minis et insidiis hæc Sanaballat Nehemie intentatis: unde Josephus asserit murorum fabricam perfectam fuisse duobus annis et tribus mensibus, anno 28 Xerxis, id est Artaxerxis. Josephum sequuntur Historici Scholastici, Cajetanus, Vatablus et Mariana. Verus est hoc 32 dies inchoandos ab initio fabricæ, ut censent Lyranus, Dionysius, Vilalpandus et Sanchez. Si enim fabrica murorum per biennium durasset, utique Sanaballat sollicitando vicinas gentes, confiato exercitu eam impediasset. Instabat ergo Nehemias, urgebatque opus ut illico absolveretur. Idque fieri potuit 32 diebus, tum quia omnes operi strenue et ardentem incumbant, et opus in singulis, nemine excepto, ordinale erat distributum; tum quia fundamenta murorum, quæ Chaldei diruere non poterant, supererant, imo multis in locis muri integri. Chaldei enim muros dumtaxat variis in locis destruxerant, hoc est, interrupperant, ut patet IV Reg. cap. ult., vers. 4 et 10. Portæ quoque non erant dirutæ, sed eorum valvæ combustæ, ut patet ESDRÆ 1, 3, valvæ ergo tantum restaurari oportuit. Ad hæc fabricabant ex lapide non cæso et polito, sed rudi et impolito, imo ex lapidibus quos inveniebant in ruinis et rudieribus veterum murorum. Denique Deus eos secundavit, ut spatio 32 dierum muros perficerent. Sic Alexan-

der Magnus muros novæ Alexandriæ ad Tanaim per longitudinem stadiorum sexaginta exiit spatio 17 dierum, ut vult O. Curtius; vel viginti, ut narrat Ariannus. Sic hodie Hollandi urbes vastas obsidentes, easdem spatio viginti dierum circumquaque ita vallo cingunt, ut eis succurri nequeat. Nam more Romano milites singuli cum armis ligones vel trullas deferunt ad foediendum vel fabricandum. Tot autem manus junctæ illico opus ingens perficiunt.

16. UT TIBERENT UNIVERSE GENTES, — nos, nostramque fabricam, quam tam cito videbant esse perfectam, ut ipse faterentur hoc esse opus Dei potius quam hominum.

17. MULTÆ OPTIMATUM JUDEORUM EPISTOLÆ MITTEBANTUR AD TOBIAM. — Erant hi patrie proditores, qui contra Nehemiam cum hostibus conspirarant, eisque gesta et consilia Nehemias perscribebant, ut ea disturbarent. Causam subdit:

18. MULTI ENIM ERANT IN JUDEA HABENTES JURAMENTUM EJUS, — q. d. Multi Judeorum jurantur Tobie, eique per juramentum fidem suam addixerant, se scilicet illi fore amicos et fideles, et proinde cum eo contra me et patriam suam conjurarant.

QUIA (Tobias) GENER ERAT SECHENIE, q. d. Causa cur multi Judeorum faverent Tobie hosti Judeorum, erat quod cum eo ejusque federatis affinitatem per matrimonia mutua contraxerant. Nam ET JOHANAN FILIUS EJUS (Tobie) ACCEPERAT FILIAM MOSOLLAN FILII BARACHIE, — qui erant Judæi et Judeorum optimates.

19. SED ET LAUDABANT EUM (Tobiam) CORAM ME. — Hebræus, *quia et bonitatem* (vel benefacta sive munificentias) *ejus predicabant coram me*. Alludunt ad nomen *Tobia*, quod Hebræice significat *bonitatem Dei*, q. d. Ipse vere est Tobias juxta nomen suum, qui in omnes existit bonus et beneficus. Ita Vatablus. Hæc fuit summa Judeorum iniquitas, et summa Nehemie injuria et afflictio, scilicet civium suorum proditio, quam tamen ipse dissimulando, patientia, consilio et constantia superavit.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jerosolyma jam muris cincta Nehemias custodes apponit. Inde, vers. 6, numerantur ei qui cum Zorobabelo Babylone redierant, ac vers. 70, dona auri et vasorum in fabricam sponte a variis oblata.

1. Postquam autem edificatus est murus, et posui valvas, et recensui janitores, et cantores, et Levitas: 2. præcepi Hanani fratri meo, et Hananiae principi domus de Jerusalem (ipse enim quasi vir verax et timens Deum plus cæteris videbatur) 3. et dixi eis: Non aperiantur portæ Jerusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc assisterent, clausa portæ sunt, et oppilata: et posui custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, et unumquemque contra domum suam. 4. Civitas autem erat lata nimis et grandis, et populus parvus

in medio ejus, et non erant domus ædificata. 5. Deus autem dedit in corde meo, et congregavi optimates, et magistratus, et vulgus, ut recenserem eos, et inveniri librum census eorum, qui ascenderant primum, et inventum est scriptum in eo. 6. Isti filii provinciarum, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos translulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, et reversi sunt in Jerusalem, et in Judæam, unusquisque in civitatem suam. 7. Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardocheus, Belsam, Mespharath, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israel: 8. filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo: 9. filii Saphatia, trecenti septuaginta duo: 10. filii Area, sexcenti quinquaginta duo: 11. filii Phahathmoab filiorum Josue et Joab, duo millia octingenti decem et octo: 12. filii Elam, mille ducenti quinquaginta quatuor: 13. filii Zethua, octingenti quadraginta quinque: 14. filii Zachai, septingenti sexaginta: 15. filii Bannui, sexcenti quadraginta octo: 16. filii Bebai, sexcenti viginti octo: 17. filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo: 18. filii Adoniam, sexcenti sexaginta septem: 19. filii Beguai, duo millia sexaginta septem: 20. filii Adin, sexcenti quinquaginta quinque: 21. filii Ater, filii Hezechie, nonaginta octo: 22. filii Hasem, trecenti viginti octo: 23. filii Besai, trecenti viginti quatuor: 24. filii Hareph, centum duodecim: 25. filii Gabson, nonaginta quinque: 26. filii Bethlehem et Netupha, centum octoginta octo: 27. Viri Anathoth, centum viginti octo: 28. Viri Bethazmoth, quadraginta duo: 29. Viri Cariathiarim, Cephira et Beroth, septingenti quadraginta tres: 30. Viri Rama et Geba, sexcenti viginti unus: 31. Viri Machmas, centum viginti duo: 32. Viri Bethel et Hai, centum viginti tres: 33. Viri Nebo alterius, quinquaginta duo: 34. Viri Elam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor: 35. filii Harem, trecenti viginti: 36. filii Jericho, trecenti quadraginta quinque: 37. filii Lod, Hadid et Ono, septingenti viginti unus: 38. filii Senaa, tria millia nongenti triginta: 39. Sacerdotes: filii Idaia in domo Josue, nongenti septuaginta tres: 40. filii Emmer, mille quinquaginta duo: 41. filii Phasur, mille ducenti quadraginta quatuor: 42. filii Arem, mille decem et septem. Levitæ: 43. filii Josue et Cedmihel filiorum: 44. Oduia, septuaginta quatuor. Cantores: 45. filii Asaph, centum quadraginta octo: 46. Janitores: filii Sellam, filii Ater, filii Telmou, filii Acub, filii Hatia, filii Sobai, centum triginta octo: 47. Nathinai: filii Soha, filii Masupha, filii Thebbaoth, 48. filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Selmai, 49. filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher, 50. filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda, 51. filii Gezem, filii Aza, filii Phasea, 52. filii Besai, filii Munim, filii Nephusim, 53. filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur, 54. filii Besloth, filii Mahida, filii Harsa, 55. filii Dercos, filii Sisara, filii Thema, 56. filii Nasia, filii Hatipha, 57. filii servorum Salomonis, filii Sothai, filii Sophe-reth, filii Pharida, 58. filii Jahala, filii Darcon, filii Jeddell, 59. filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon. 60. Omnes Nathinai, et filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo: 61. Hi sunt autem qui ascenderunt de Thelmeia, Thel-harsa, Cherub, Addon et Emmer: et non poterunt indicare domum patrum suorum, et semen suum, utrum ex Israel essent. 62. filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quadraginta duo: 63. Et de Sacerdotibus, filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem: et vocatus est nomine eorum. 64. Hi quaesierunt scripturam suam in censu, et non invenerunt: et ejecti sunt de sacerdotio. 65. Dixitque Athesatha eis, ut non manducarent de Sanctis sanctorum, donec staret Sacerdos doctus et eruditus. 66. Omnis multitudo quasi vir unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta, 67. absque servis et ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti triginta septem, et inter eos cantores, et cantatrices, ducenti quadraginta quinque: 68. Equi eorum, septingenti triginta sex: muli eorum, ducenti quadraginta quinque. 69. Camelli eorum, quadringenti triginta quinque: asini, sex millia septingenti viginti.

Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exin Nehemiæ historia textitur.

70. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta. 71. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas viginti millia, et argenti mnas duo millia ducentas. 72. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, et argenti mnas duo millia, et tunicas sacerdotales sexaginta septem. 73. Habitaverunt autem Sacerdotes, et Levitæ, et janitores, et cautores, et reliquum vulgus, et Nathinai, et omnis Israel, in civitatibus suis.

2. PRÆCEPI HANANI FRATRI (COGNATO) MEO. (Hic est ille Hanani, qui nuntium desolationis Jerusalem ad Nehemiam in Persidem detulit, cap. I, vers. 2.) ET HANANIE PRINCIPIS (id est præfecto) NOMIS. — scilicet palatii regii, ut habent Hebræi in monte Sion. Hos duos, utpote præ ceteris viros veraces, id est sinceros et integros, ac timentes Deum, Nehemias posuit custodes urbis Jerusalem.

3. QUORUM ADHUC ASSISTERENT. — *q. d.* Non nisi his duobus custodibus, scilicet Hanani et Hanania presentibus et assistentibus vespere clauderentur portæ, ne qua fieret fraus ex hostium insidiis. Rursum mane non aperiebantur ante eaulorem solis, *v. id est*, ante clarum diem, cum omnes vigilant.

4. ET POPULUS PARVUS. — qui pauci Babylone redierant, et ex his paucis nonnulli videntes desolationem urbis et hostium minas, ad alias Judææ urbes et viros se contulerant, alii in Babylone vel Persidem reversi erant, inter quos fuit Dux Zorobabel.

5. DEUS AUTEM DEDIT IN CORDE MEO. — *q. d.* Deus mihi suggestit consilium modumque supplendi paucitatem incolarum Jerosolymæ, nimirum recensendo catalogum eorum qui primitus cum Esdra e Babylone redierant, ac juxta eum, illos invitando et evocando ad incolendam Jerusalem, quod reipsa per sortem factum esse audimus cap. XI. Unde mox catalogum continentem censum populi, qui redierat, recenset.

6. ISTI (SUNT) FILII PROVINCIÆ, QUI ASCENDERUNT DE CAPTIVITATE MIGRANTIUM. — *id est* qui redierunt e transmigratione Babylonis, puta e Babylone in Jerusalem cum Zorobabel sub Cyro. Hic est catalogus, sive census populi, quem recensuit Esdras, cap. II, sed aliis subinde verbis et numeris fere diversis, præsertim in medio; nam

initium et finis utrobique est idem. Ratio est quod census hic populi, sive catalogus sepius sit initus et descriptus; scilicet primo in Babylone, cum inde egressi sunt Judæi: secundo in Jerusalem, cum primum eo appulerunt; tertio cum templo reedificato, illud solemniter populi concursu dedicatum fuit. Hi autem census inter se variabant; quia aliis morientibus alii nascebantur, aliis abentibus alii adventabant. Quare ex uno censu catalogum suum descripsit Esdras, ex alio Nehemias; ideoque variant. Vide Franciscum Lucam in *Notat.* 79.

63. DIXITQUE ATHERSATHA. — hoc est Nehemias, ut patet cap. VIII, vers. 9.

Hucusque catalogus. Annotatio hæc sequestris non exstat in Hebræo, Græco et quibusdam Latinis. Unde Græcus Epanorthotes, aliique eam omittebant censent, imo rejiciunt, ut Lyranus et CARTHUSIANUS. Sane diversus character sat arguit hæc inserta verba, neque de textu esse, neque de file, ait SANHEZ. Habent tamen annotationem hæc Biblia Romæ correctæ. Videtur ergo addita ab interprete, ut multa similia addita sunt in libro Esther, vel a paraphrasto, aut commentatore aliquo: ita Franciscus Lucas, *Notat.* 79.

70. NONNULLI AUTEM DE PRINCIPIBUS. — Hic est catalogus donariorum ad fabricam oblatorum, estque idem cum eo quem recensuit Esdras, cap. II, sed ut dixi, in numeris diversus; forte, quod Esdras plurimum dona complexus sit, nempe eorum etiam omnium qui ex regno Cyri, sive Judæi sive Persæ, hortante Cyro, de opibus suis aliquid ad fabricam contulerunt aut postea in Jerusalem submiserunt: Nehemias autem Judæorum tantum e captivitate redeuntium dona, eaque præcipua duntaxat, ideoque pauciora quam Esdras recenset, ait Franciscus Lucas loco citato.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esdras, convocato omni populo die prima mensis septimi, illi legem Dei prælegit captivæque. Idem facti die 15 mensis per octo dies festi Tabernaculorum, quod ab omnibus magna solemnitate celebratur.

1. Et venerat mensis septimus: filii autem Israel erant in civitatibus suis. Congregatusque est omnis populus, quasi vir unus, ad plateam quæ est ante portam aquarum: et dixerunt Esdræ scribæ ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israeli. 2. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum et mulierum, eunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi. 3. Et legit in eo aperte in platea quæ erat ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem, in conspectu virorum et mulierum et sapientium, et aures omnis populi erant erectæ ad Librum. 4. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum: et steterunt juxta eum Mathathias, et Semeia, et Ania, et Uria, et Helcia, et Maasia, ad dexteram ejus; et ad sinistram, Phadaia, Misael, et Melchia, et Hasum, et Hasbadana, Zacharia, et Mosollam. 5. Et aperuit Esdras librum coram omni populo: super universum quippe populum eminebat; et cum aperuisset eum, stetit omnis populus. 6. Et benedixit Esdras Domino Deo magno, et respondit omnis populus: Amen, Amen, elevans manus suas; et incurvati sunt, et adoraverunt Deum proni in terram. 7. Porro Josue, et Bani, et Serebia, Jamin, Acub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Josabed, Hanan, Phalaia, Levita, silentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem stabat in gradu suo. 8. Et legerunt in Libro legis Dei distincte, et aperte ad intelligendum: et intellexerunt, cum legeretur. 9. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha) et Esdras sacerdos et scriba, et Levitæ interpretantes universo populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, et nolite flere. Flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis. 10. Et dixit eis: Ite, comedite pingua, et bibite mulsum, et mittite partes his qui non preparaverunt sibi; quia sanctus dies Domini est, et nolite contristari: gaudium etenim Domini est fortitudo nostra. 11. Levitæ autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies sanctus est, et nolite dolere. 12. Abiit itaque omnis populus, ut comederet et biberet, et mitteret partes, et faceret lætitiæ magnam: quia intellexerant verba quæ docuerat eos. 13. Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, Sacerdotes et Levitæ, ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba Legis. 14. Et invenerunt scriptum in Lege, præcepisse Dominum in manu Moysi, ut habitent filii Israel in tabernaculis, in die solemnium, mense septimo: 15. et ut prædicent, et divulgent vocem in universis urbibus suis, et in Jerusalem, dicentes: Egredimini in montem, et afferite frondes olivæ, et frondes ligni pulcherrimi, frondes myrri, et ramos palmarum, et frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est. 16. Et egressus est populus, et attulerunt. Feceruntque sibi tabernacula unusquisque in domate suo, et in atrii suis, et in atrii domus Dei, et in platea portæ aquarum, et in platea portæ Ephraim. 17. Fecit ergo universa ecclesia eorum qui redierant de captivitate, tabernacula, et habitaverunt in tabernaculis: non enim fecerant a diebus Josue filii Nun taliter filii Israel usque ad diem illum. Et fuit lætitia magna nimis. 18. Legit autem in Libro legis Dei per dies singulos, a die primo usque ad diem novissimum, et fecerunt solemnitatem septem diebus, et in die octavo, collectam juxta ritum.

1. ET VENERAT MENSIS SEPTIMUS. — Videntur hæc gesta anno septimo Artaxerxis sub Esdra, qui ab eo missus rediit in Jerusalem. Unde sicut catalogo cap. præcedentis *Nehemia* idem est cum catalogo *Esdra* cap. 11; sic et quæ hoc cap. vii dicitur, videntur esse eadem cum his quæ narrat^r Esdras cap. iii, ut patet utrumque confrenit. Utroque enim nominatur mensis septimus, Esdras, festum Tabernaculorum, etc. Nec dubium est Esdras scribam officio et zelo suo perfunctum, mox ut anno septimo Artaxerxis rediit in Jerusalem, ut populum in captivitate legis oblitum legem doceret. Ad hoc enim ipse missus erat ab Artaxerxe dicente, « ut libera doceat imperitos » *Esdra* cap. vii, vers. 13, sicut Zorobabel et Jesus missi sunt ad reedificandum templum, Nehemias vero ad restaurandos muros et urbem. Adde: Non videtur Esdras vixisse usque ad annum vigesimum Artaxerxis, quo Nehemias muros instauravit; sic enim fuisset annorum 147 (quod illo ævo erat insolens): tot enim fluxere ab anno ultimo Sedee, quo occisus est Saraias pater Esdra, usque ad annum vigesimum Artaxerxis. Verum hæc ratio non est solida: nam Esdras anno 20 Artaxerxis vixisse patet cap. xii, vers. 33 et 35, ubi dicitur interfuisse Esdras scriba dedicationi urbis factæ a Nehemia; licet Cajetanus putet ibi alium esse Esdras ab hoc nostro diversum. Quocirca nonnulli censent hæc contigisse sub Nehemia anno 20 Artaxerxis, ut Esdras cum eo tertio redierit in Jerusalem, fueritque grandævus, nimirum 147 annorum.

4. STETIT ESDRAS SUPER GRADUM LIGNEUM. — Hebraeus, *super turrim ligneam*, id est super suggestum, quod instar turricule e terra assurgebat in altum.

5. STETIT OMNIS POPULUS. — tum ut reverentiam Dei legi stando deferret, tum ut arrectis auribus stans facilius lectionem Esdræ perciperet. Hinc et Christiani ad Evangelium assurgunt reverentiam causa.

8. ET LEGERUNT (tum Esdras, tum ejus socii, qui Esdræ seni et fesso in lectione succedebant; sed ubi quid difficultatis occurebat, explicabat illud Esdras) IN LIBRO LEGIS (in Pentateuco), ac præsertim in Heuteronomio ubi lex tota repetitur et iteratur) DISTRINGE (ut omnes singula perfecte audire possent. Septuaginta vertunt: *et distinguit in scientia Domini*, id est distincte legem legit et explicuit per scientiam a Domino acceptam. Perperam ergo nonnulli hoc torquent ad restaurationem librorum a Chaldeis combustorum, quasi illos Esdras restauravit ex memoria per scientiam a Deo infusam): ET APERTE AD INTELLEGENDUM. — Hebraeus, *ponendo* (id est dando) *intellectum*: q. d. Esdras intus legendum explicabat ubi opus erat Syriace vel Chaldaice, quæ Hebraice scripta ex Deuteronomio legebantur; atque insuper sententias quæ occurrebant paraphrasice interpretabatur, ut dicitur vers. 13. Populus enim in Babylone linguam

suam Hebraeam corruperat, et cum Chaldaea miscuerat: quare pure Hebræam non satis capiebat. Esdras ergo Hebraice dicta interpretabatur lingua Syriaca, quæ populo redeuntı erat jam propria et nativa.

DIXIT AUTEM NEHEMIAS (IPSE EST ATHERSATHA). — Nehemias dicitur est *Athersatha* a radice *אָתָר* *ataras*, id est hereditavit, q. d. *Athersatha*, id est אָתָר *ata* *irvata*, hoc est secundo a *הֵרִיטָה* *heredisti tu*, quia tu solus præ omnibus hereditatem patrum possedisti, qui urbem destructam restaurasti, muris cinxisti, tutamque posteris tuis possidendam tradidisti. Ita Vilalpandus: vel *tiras*, id est mustum, et *תָּרָה* *scata*, id est bibit; q. d. prebitor vini regis; erat enim pincerna. Ita Marinus in *Lexico*. Tertio, *Athersatha* valde convenit cum *Artaesatha*, id est Artaxerxe. Videtur enim rex sui nominis potestatem Nehemias fecisse, aut certe ipse, utpote regi charissimus, ipsius regis nomine compellatus fuit ab alicuis. Ita Vilalpandus, part. I *De templo*, lib. III, cap. iv.

Porro fabulosum videtur quod Lyranus ait, « *Athersatha* » Hebraice idem esse quod *relaxatus*: sicque *Nehemias* vocari, eo quod per sapientes Hebræorum relaxatus sil, cum eoque dispensatum ut biberet vinum regis Gentilis, puta Artaxerxis, cujus pincerna erat *Athersatha*; quia *Athersatha* non est nomen Hebræum, sed Chaldaicum et a Chaldeis inditum.

LEBANT ENIM OMNIS POPULUS, CUM ACCIDERET VERBA LEGIS; — quia videbat legis minas, præta elades omnis generis sibi accidisse ob ejus prevationem in iisque adhuc se magna ex parte perdurare ab initio captivitalis Babyloniæ usque ad annum 20 Artaxerxis, quod erat spatium 147 annorum.

10. ITE, COMEDITE PINGUIA. — Sic Christiana lex vetat jejunium in Dominica, ob Festi lætitiã. Ita S. Thomas, II II, Quæst. CXLVII, art. v, ad 3.

NOLITE CONTRISTARI. — quia licet iure iugeatur et fletur, tamen hoc die festo Neomenie, quo recolimus beneficia Dei tum antiqua, tum nova et continua in nos collata, gaudendum est, non lugendum.

GAUDIUM ETENIM DOMINI EST FORITUDO NOSTRA. — Gaudium Domini dupliciter accipi potest. Primo active, quod est gaudium, quo gaudet Dominus, cum videt nos in adversis esse forti magnoque animo, non parvo et abjecto. Hic enim stimulus valde pungit animos pios, ut in quantalibet adversitate et tribulatione animum non dimittant, sed roborent, ut in ea gaudeant, et exultent, si cogitent id Deo gratum esse, Deumque gaudere et delectari nostra fortitudine et gaudio in adversis: ita Sanchez; secundo passive gaudium Domini est, quod de Domino vel ex Domini amore, reverentia, imitatione et obedientia concipitur; q. d. Gaudet Deus diebus festis, eo quod illis a fidelibus magis colatur, adoretur, invocetur: quare ipse pariter cupit ut fideles hoc suum gau-

Vers. 9.
Athersa,
thæ est
Nehemi-
a.
Unde?

ditum imitentur, et induant, gaudeantque die festo, ad gaudentes illi sacrificium victimas pacificas ex quibus hilariter comedant, ac cum Deo ipso quasi epulentur. Hoc enim gaudio acquiritur fortitudo mentis et corporis; tum ad legem Dei implendam, tum ad adversa (quibus jam opprimimur) qualibet fortiter ferenda; imo per Deum hoc lenienda et discutienda, ac per Deum amovenda. Deus enim si nos letos et gaudentes, indeque fortes et constantes viderit in lege festorumque suorum cultu, amovebit a nobis plagas, quas ob tristem et pusillanimes eorum neglectum nobis inmisit. Sicut enim tristitia facit mestos, pusillanimes, tardos: ita lætitia ex adverso facit hilares, magnanimos et celeres Dei cultores legisque custodes; unde Vatablus vertit: *Gaudium Domini est robur vestrum*: sequè explicat: divino gaudio efficiuntur fortiores animi et alacriores. Gaudium enim spiritus vitales et animales multiplicat, excitat, acuit, et per totum corpus diffundit, ut illud vegetet, excitet et ad opus alacres efficiant; tristitia vero eosdem attenuat, aretat, gravat, avocatur, ut totus homo sit mœstus, gravis, contractus et ineptus ad omne bonum. Quocirca Apostolus ad hoc gaudium permei fideles adhortatur dicens: « Gaudete in Domino semper; iterum dico, gaudeite; » *Philipp.* iv. Vide ibi dicta. Adde quod Deus in se et de se gaudetibus novam gratiam, novas vires, novam robur assidue suggerat, quibus ad omnia licet tristia et ardua, fiant generosi, fortes et alacres. Deus enim, cum sit summus et liberalissimus lætissimusque Dominus, vult a nobis famulis suis sibi servi in lætitia, exultatione et jubilo, juxta illud: « Servite Domino in

lætitia. » Et illud: « Letamini in Domino, et exultate iusti. » cap. xxxi, vers. 11.

13. UT INTERPRETARETUR (Esdras) EIS VERBA LECTIONE. — ut solveret dubia quæ ex pridiana lectione eis suborta erant, præsertim circa ritus celebrandi instans festum Scœnopægie, sive Tabernaculorum, quos lex præscribit *Levit.* xxiii, ubi de his fusc ègi.

15. DIVULGENT VOCES. — id est voce preconiis ubique promulgent, ut omnes conveniant in Jerusalem ad festum Tabernaculorum imminens, juxta legem per octo dies celebrandum.

AFFERTE FRONDES LIGNI PULCHERRIMI. — Hebraeus *ligni olei*, id est pinguis et oleati, quod Septuaginta interpretatur *cypressum*; Pagninus, *pinum*; melius aut *cedrum*. Vide dicta *Levit.* xxiii, 36.

16. FECERUNTQUE TABERNACULA IN DONATE SVO. — id est in tecto domus suæ. Ita Hebræi; tecta enim apud Hebræos erant plana, ut in illis sub dio ambulare, stare, sedere, pernoctare, dormire possent. Clima enim Judææ est calidum et siccum, unde ejus inecle noctu in tectis frigidum aerem sudumque captant.

17. A DIEBUS JOSUE (id est ab ingressu Hebræorum in Chanaanem eis a Deo promissam) NON FEREBUNT TALITER FILII ISRAEL. — non celebrarent tale festum Tabernaculorum tanta lætitia, tanta devotione legendo legem publicè, ejusque explicatorem faciendo tanto populi undique confluentibus concursu, ut etiam in tectis Tabernacula construere debuissent: ita Cajetanus et alii.

18. ET IN DIE OCTAVO COLLECTAM. — id est festum octavo populi, quod quale fuerit explicuit *Levit.* xxiii, 40.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judei in jejunio et sacco confitentur peccata Deo. Levitæ celebrant prisca beneficia, quibus Deus cum malefactoris populi certavit: ac fœdus inter Deum et populum renovant.

1. In die autem vigesimo quarto mensis hujus, convenerunt filii Israel in jejunio et in saccis, et humus super eos. 2. Et separatim est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena: et steterunt, et confitebantur peccata sua, et iniquitates patrum suorum. 3. Et consurrexerunt ad standum: et legerunt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, et quater confitebantur, et adorabant Dominum Deum suum. 4. Surrexerunt autem super gradum Levitarum, Josue, et Bani, et Cedmihel, Sabania, Bonni Sarebias, Bani et Chanani: et clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum. 5. Et dixerunt Levita, Josue, et Cedmihel, Bonni, Hasebnia, Serebia, Odaia, Sebna, Phathathia: Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab æterno usque in æternum; et benedicite nomini gloriæ tuæ excelsio in omni benedictione et laude. 6. Tu ipse, Domine, solus, tu fecisti cœlum, et cœlum cœlorum, et omnem exercitum eorum: terram, et universa quæ in ea sunt: maria, et omnia quæ in eis sunt; et tu vivificas omnia hæc, et exercitus cœli te adorant. 7. Tu ipse, Domine Deus, qui elegisti Abram, et eduxisti

Gaudium
Domini
duplex.